

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
 ORGAAN VOOR DE MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
 UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

16^e JAARGANG

WOENSDAG 9 SEPTEMBER 1931

No. 819

INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN.
 Algemeen Secretaris: Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart.
 ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN.
 COMMISSIE VAN ADVIES:

Prof. Mr. D. van Blom; J. van Hasselt; Jhr. Mr. L. H. van Lennep; Mr. K. P. van der Mandele; Prof. Dr. N. J. Polak; Mr. Dr. L. F. H. Regout; Dr. E. van Welderen Baron Rengers; Prof. Mr. H. R. Ribbius; Jan Schilthuis; Mr. Q. J. Terpstra; Prof. Mr. F. de Vries.

Gedelegeerd lid: Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart.
 Redacteur-Secretaris: H. M. H. A. van der Valk.
 Secretariaat: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.
 Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cents. Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zover daaromtrent niet anders wordt bevestigd.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar, Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

BERICHT.

Dit nummer bevat een bijvoegsel, gewijd aan enkele Brabantsche industrieën, zulks in verband met de Brabantsche Industriedagen, die 10, 11 en 12 September zullen worden gehouden.

7 SEPTEMBER 1931.

Het geven van een overzicht over de geldmarkt wordt langzamerhand ondoenlijk. Eenige verbetering blijft maar steeds uit; het aanbod van geld is overstelpend en afsluitingen komen er bijna niet meer voor. Particulier disconto is reeds ingezakt tot $\frac{1}{2}$ pCt. en ook op dezen prijs blijft aanbod van wissels vrijwel geheel uit. Callgeld is reeds sedert weken niet meer te plaatsen en ook op de prolongatiemarkt gaat niets om. De notering bleef deze week $\frac{3}{4}$ pCt., maar was meestal nominaal.

* * *

De binnenlandsche uitzettingen van De Nederlandsche Bank zijn in de afgelopen week verder teruggedaan. De post binnenlandsche wissels verminderde met ruim f 3 miljoen; de beleeningen liepen terug met bijna f 6 miljoen. Ook de posten papier op het buitenland en diverse rekeningen onder de activa der bank geven een daling te zien, welke respectievelijk f 330.000 en bijna f 6 miljoen groot is.

De goudvoorraad nam met bijna f 950.000 toe;

daarentegen slonk de voorraad zilveren munt met een iets grooter bedrag, zoodat de post munt en muntmateriaal per saldo een vermindering van f 31.000 te zien geeft.

Het rekening-courant-saldo van het Rijk, dat, in verband met de betaling van schatkistpapier op 1 September, de vorige week bijzonder hoog was, daalde met ruim f 27 miljoen. De rekening-courant-saldi van anderen zijn daarentegen met een ongeveer even groot bedrag toegenomen.

De biljettencirculatie geeft een inkrimping te zien van bijna f 14 miljoen. Het beschikbaar metaalsaldo steeg met f 5,7 miljoen en het dekkingspercentage bleef op ruim 62 pCt. staan.

* * *

Nadat er eerst eenige verbetering was ingetreden, zijn de koersen tenslotte weder wat teruggelopen. Ponden, die op 12.05% openden, kwamen op 12.06½%, om echter weder op 12.05½% te sluiten; Dollars noteerden 2.4801—2.4818—2.4812. In Londen waren Dollars 4.8505, na op 4.8612½% de week begonnen te zijn. Marken liepen aanvankelijk een weinig terug; zij daalden van 58.79 tot 58.75, om gisteren plots op 58.52 te komen. Fransche Francs 9.72%—9.73¼—9.72%. (Ponden tegen Fransche Francs nog steeds 123.95), Belga's met weinig fluctuaties 34.55 (Ponden tegen Belga's 34.89½%). Zwitsersche Francs bleven heel vast: 48.41. Lires 12.98. Shillingen 34.87. Peseta's lager: 22.40—22.05. Zuid-Amerikaansche wissels veranderden weinig: Rio 15%, Buenos Aires 70, Uruguay \$ 1.11. Canada \$ 2.47½.

Termijn Ponden en Dollars waren voor één- en driemaanden tenslotte: 2½% en 6% resp. 12 en 24 punten onder den contanten koers.

LONDEN, 7 SEPTEMBER 1931.

De geldmarkt was verleden week ruim voorzien van middelen uit hoofde van de couponbetalingen door de regeering en anderen. Daggeld was dientengevolge aan den goedkoopsten kant.

Disconto bleef vrijwel op hetzelfde niveau met een ietwat vastere tendens; de notering sluit op $4\frac{3}{16}$ — $5\frac{1}{16}$ pCt.

Met spanning wordt het verloop van de besprekingen deze week en de maatregelen ter dekking van de begrotingstekorten tegemoet gezien en uit den aard der zaak zijn alle transacties daarom tot een minimum beperkt.

DE OPBRENGST VAN DEN ARBEID IN NEDERLAND.

Eigenlijk moest hierboven staan de opbrengst in Nederland van den arbeid en van het in Nederland werkende kapitaal, want in de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde *Statistiek van Voortbrenging en Verbruik* vinden we niets over het in de getelde ondernemingen gestoken kapitaal.

De cijfers, die wij uit die statistiek putten en afleiden, betreffen, waar we spreken van „toegevoegde waarde”, het totale verschil tusschen de verkoopwaarde van het product en de inkoopwaarde van de verbruikte grond-, hulp- en brandstoffen en van anderen gekochte diensten. Hier zit dus o.a. in: rente en afschrijving, arbeidsloon, belasting, winst.

Hoe onvolledig die statistiek ook zij — gevolg van de schrielheid der achtereenvolgende regeeringen op economische statistieken — ze stelt ons toch eindelijk in staat een raming te maken van een zoo allerbekendste economisch verschijnsel als de productie.

Er moge aan herinnerd worden, dat Nederland eerst tijdens den oorlog tot het besef is gekomen, dat het nuttig kan zijn te weten, wat verschillende bedrijven opbrengen. De eerste statistieken leden nog aan kinderziekten, maar van jaar tot jaar zijn ze degeeliker en het aantal behandelde bedrijfstakken wordt nu eindelijk wat uitgebreid.

Over een aantal jaren zal het dus wel mogelijk zijn aan de hand van meer volledige gegevens aan becijferingen, als wij nu schroomvallig maken, meer waarde toe te kennen. Helaas zullen vergelijkingen met het verleden dan niet verder terug kunnen gaan dan tot 1920 (voor enkele bedrijfstakken), een lot dat deze statistiek deelt met de handelsstatistiek, die eerst in 1917 op peil is gebracht en met de bedrijfstelling, die thans voor het eerst en dan nog op een onvolmaakte wijze wordt gehouden.

De critiek, die onze schroomvallige becijferingen en conclusies wellicht oproepen, aanvaarden wij dus bij voorbaat met de verontschuldiging, dat wij roeien met gebrekkige riemen.

Uit de in verschillende afleveringen van het Maandschrift van het C. B. v. d. Stat. voorkomende statistieken van Voortbrenging en Verbruik over 1929 hebben we de 19 bedrijfstakken genomen, waarover voldoende gegevens verstrekt worden. We noemen er

INHOUD.

Blz.

DE OPBRENGST VAN DEN ARBEID IN NEDERLAND door <i>C. J. P. Zaalberg</i>	794
De Duitsche noodverordeningen en Nederlandsche rechtsbelangen door <i>Mr. J. S. G. Scheltema</i>	795
Het sociaal economisch congres te Amsterdam door <i>Dr. W. L. Valk</i>	797
De Indische Financiën door <i>Mr. D. J. Hulshoff Pol</i>	799
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De beleggingen van Amerikaansche banken in Duitsche fondsen door <i>Prof. H. Parker Willis</i>	801
De ijzerindustrie van Sowjet-Rusland in de eerste zes maanden van 1931 door <i>Prof. Boris Brutzkus</i>	802
AANTEKENINGEN:	
Indexcijfers van groothandelsprijzen	803
Indexcijfers van groot- en kleinhandelsprijzen in Nederlandsch-Indië	804
INGEZONDEN STUKKEN:	
Het accept-crediet en zijn consequenties door <i>Mr. H. R. van Taalingen</i> met naschrift door <i>Mr. M. J. C. Vrij</i>	805
Het buitenlandsch verlof voor Europeesche employé's in Indië door <i>Mr. C. G. Iordens</i>	805
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	806—812
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten. — Goederenhandel.	

nog twee met onvolledige gegevens bij om hun beteekenis te laten zien.

Voor een juiste waardeering van het bedrag van f 2202.— als toegevoegde waarde per arbeider, herinneren wij eraan, dat hier o.a. rente en afschrijving inzitten, hetgeen verklaart, dat voor meelfabrieken, papierfabrieken, zeepfabrieken, de bedragen ver boven dit gemiddelde uitsteken.

Volgens de Statistiek der Rijksverzekeringsbank over 1929 bedroeg het aantal (type-) werklieden in de 17 nijverheidsgroepen 924.757. Hier moeten als producenten nog de niet-verzekerde patroons bijgerekend worden.

De bedrijfstelling 1930 zal vermoedelijk, afgaande op de curve der vorige volkstellingen, een totaal aantal personen in de nijverheid aangeven van pl.m. 1,3 miljoen. Eerder meer dan minder.

Wanneer we aannemen, dat die eenzelfde gemiddelde productie hebben als de 192.131 arbeiders die f 422.986 waarde toevoegen, dan mogen we aannemen, dat in de geheele nijverheid een toegevoegde waarde wordt voortgebracht van zes maal dat bedrag of 2½ milliard

Voortbrenging en verbruik in 1929.

Bedrijf	Onder- nemingen	Arbeiders	Verkoop- waarde productie × f 1.000	Inkoop- waarde verbruik × f 1.000	Toegevoegde waarde × f 1.000	Toegevoegde waarde p. arbeider in gld.
Papierfabrieken	26	6.360	44.835	23.657	21.178	3.300
Scheepsbouw	153	41.390	150.922	83.261	67.661	1.635
Scheepsslooperij	10	243	1.358	972	386	1.588
Rubbarnijverheid	10	1.820	7.336	3.444	3.892	2.139
Leerlooierij, leerfabrieken	119	3.184	42.102	32.722	9.380	2.946
Schoenfabrieken	203	10.230	43.456	21.606	21.850	2.136
Constructiewerkpl., Grofmederijen	65	8.492	36.314	19.650	16.664	1.962
Machinefabr.; Rollend mat.; Ketelm.	133	23.669	115.624	54.666	60.958	2.576
IJzer- en staalgietery; Emaillwaren	54	7.832	25.511	9.413	16.098	2.055
Electrische machines, toestellen, werkt. ¹⁾ ...	37	6.114	26.511	6.440 ²⁾	20.071 ²⁾	3.283 ²⁾
Metaalwarenfabr., metaalgietery	34	4.083	13.214	5.853	7.361	1.804
Bouten, moeren, schroeven, draadnagels ...	23	3.055	15.339	9.883	5.456	1.786
Tricotage	28	5.320	17.476	9.075	8.401	1.579
Wolnijverheid	78	11.800	68.843	44.064	24.779	2.100
Katoennijverheid	105	42.100	244.984	159.955	85.029	2.019
Cacao en chocolade	47	8.250	66.089	44.634	21.455	2.601
Meelfabrieken	19	1.916	96.023	84.933	11.090	5.788
Zeepfabrieken	62	2.467	31.678	20.486	11.192	4.537
Aardappelmeelfabrieken, e.a.	34	3.806	35.280	25.195 ³⁾	10.085	2.650
Totaal 19 bedrijven	1.240	192.131	1.082.895	659.909	422.986	2.202
Bedrijven met onvolledige gegevens:						
Rijwielfabrieken	35	2.359	13.240			
Margarinefabrieken	14	4.058		78.360		

¹⁾ Geen draad, kabels, accumulatoren, radio.

²⁾ Niet alle materialen zijn opgegeven; daardoor is het getal voor toegevoegde waarde te groot.

³⁾ Inkoopwaarde aardappelen afgeleid voor 1.141.459 × 1.000 KG. uit bekenden-prijs van 266.706 × 1.000 KG.

gulden. (De verkoopwaarde der totale productie van de nijverheid is meer dan het dubbele van deze toegevoegde waarde). Het verzekerd loonbedrag was in 1929 f 1.124.054.261.

De zuivere grondopbrengst (dus na aftrek van toegevoegde grondstoffen) laat zich voor 1929 berekenen op f 780.000.000.

Nog gewaagder wordt de raming voor de waarde van den arbeid in handel en verkeer. We hebben daar te maken met bedrijven als de zeescheepvaart, waarin rente en afschrijving een zeer groote plaats innemen en andere, waarin het arbeidsloon de hoofd-factor is. We nemen nu maar aan, dat de nuttige productie per arbeider even groot is, als in de nijverheid. Dan hebben we als cijfers om ons op te baseeren uit de Statistiek van de Rijksverzekeringsbank voor de groep XVIII, Handel en Nijverheid in 1929:

466.407 type-werklieden met 628 miljoen gulden loon,

terwijl ingevolge de Zee-Ongevallenwet verzekerd is 49.3 miljoen gulden loon (44 voor de koopvaardij, 5,3 voor de zeevisscherij).

We zullen geen groote fout begaan als we voor deze groep XVIII (nummering der R.V.B.) de nuttige productie ramen op 1 milliard gulden.

Voor het geheele bedrijfsleven komen we dan tot een opbrengst van 4½ milliard gulden.

Een aanwijzing, dat we niet heel ver mis zijn wordt gegeven door het totaal bedrag der belastbare inkomens volgens de Rijksinkomstenbelasting (vóór den kinderaftrek) in het belastingjaar 1928/9. Dit bedroeg 4 milliard gulden. Dit zijn niet precies dezelfde 4 milliard, want er zijn vele inkomens bij buiten het bedrijfsleven en in het bedrijfsleven is veel verdiend, dat niet belastbaar is.

Uit die twee ongeveer gelijke bedragen kunnen we ter vergelijking met andere landen, die soortgelijke gegevens bezitten, concludeeren, dat Nederland per inwoner een productie en een verbruik heeft van f 500.—

Als we hier met het cijfergegochel uitscheiden, zouden we een groote onbillijkheid begaan tegenover de 1½ miljoen huisvrouwen en hare ¼ miljoen hulpen in de huishouding. Onze dank aan deze nijvere werksters is niet overdreven als we hem in geldswaarde uitdrukken met één milliard. Wie hooger raamt wordt door mij niet bestreden.

Waar we ons nu ook maar aan wagen, is een raming van dezelfde waarden voor 1931. In 1929 bedroeg de jaarindex der werkloosheid 6,2, in 1930: 7,8. Voor 1931 zal het wel 15 worden, niet onwaarschijnlijk nog hooger, dus 10 meer dan in 1929, toen het bedrijfsleven 4¼ milliard produceerde. Een vermindering met ½ milliard zal er dan zeker zijn, vooral omdat in de „toegevoegde waarde” van 1931 heel wat minder winst zal te ontdekken zijn dan in 1929.

Wat de gevolgen hiervan zullen zijn voor het totaal belastbaar inkomen en de daaruit te halen belastingen en voor het verbruik per inwoner, kan vriend Bartjens gemakkelijk uitrekenen.

DE DUITSCHE NOODVERORDENINGEN EN NEDERLANDSCHE RECHTSBELANGEN.

De reeks noodverordeningen in Duitschland, met de uitvaardiging waarvan de Rijksregeering circa medio Juli 1931 een aanvang maakte om den gerezen financiëlen storm het hoofd te bieden, bracht het internationale handelsverkeer en credietwezen een oogcnblik in beroering.

Het betalingsverkeer met het buitenland stakte en de buitenlandsche crediteuren wisten aanvankelijk niet waar zij met hun Deutsche relaties aan toe waren. Het onweer is aan het afdrijven en voor een tijd zal de financiële hemel bij onze naburen wel weer opklaren, doch niemand zal durven beweren dat eene

herhaling der moeilijkheden tot de onmogelijkheden behoort. De oorlogsschulden en herstelbetalingen behooren immers nog niet tot het verleden. De vraag, welke invloed de Deutsche moratoriummaatregelen op de rechten van Nederlanders uitoefenen, mag dus nog als van actueel belang worden beschouwd.

Vooraf eenige opmerkingen van algemeenen aard. De conflicten tusschen Duitschers en Nederlanders uit het moratorium voortspruitend zullen wel zelden voor den rechter worden uitgevochten. De afkeer, die de handel van langdurige processen heeft, en de eisch om tot spoedige en practische resultaten te komen wanneer noodtoestanden aanwezig zijn, zullen belanghebbenden er veelal van onthouden hun geschil voor den rechter te brengen. Dat wil niet zeggen, dat de juridische zijde der gerezen moeilijkheden niet van groot belang zoude zijn. Immers al mogen macht en opportuniteit een groote rol spelen, zoo zullen tenslotte toch de geldende rechtsopvattingen den leidraad geven, die de gedragslijn van belanghebbenden bepaalt. En de praktijk van het handelsleven zal zich naar die geldende rechtsopvattingen richten en zich daarbij neerleggen.

Nu zijn in de internationaal privaatrechtelijke sfeer positieve rechtsvoorschriften zeer schaarsch, waarvan het gevolg is, dat de rechter bij het nemen zijner beslissingen veel vrijheid heeft. Daarbij komt nog, dat een moratorium gelukkig tot de zeldzaamheden behoort, hetgeen medebrengt dat de rechter maar bij uitzondering in deze materie zijn licht heeft doen schijnen.

De tusschen Duitschers en vreemdelingen gerezen en te rijzen moeilijkheden liggen voornamelijk op het gebied van het verbintenissenrecht, immers het niet nakomen van overeenkomsten is natuurlijk het hoofdgevolg van den moratoriumtoestand. Nu zal bij alle berechting van geschillen uit overeenkomsten tusschen lieden, die niet tot dezelfde nationaliteit behooren en in verschillende landen wonen, wel in de eerste plaats onderzocht dienen te worden, welke rechtsorde de overeenkomst beheerscht. Immers de rechter heeft een bepaalde wet toe te passen, en moet, gelijk staat voorgeschreven, volgens de wet rechtspreken. Men zal dan ook steeds in onze Nederlandsche rechterlijke uitspraken, die internationaal privaatrechtelijke contractsverhoudingen betreffen, als uitgangspunt de vraag zien gesteld worden, welke landswet de overeenkomst en hare gevolgen beheerscht. De Nederlandsche jurisprudentie nu neemt aan, dat die wet is de wet van het land, waar de overeenkomst is gesloten. De Deutsche rechter oordeelt daarover echter anders en in Duitschland geldt de opvatting, dat het land, waarin de overeenkomst moet worden uitgevoerd, de toepasselijke wet verschaft. Intusschen zal die toepasselijke wet door den rechter slechts op deze wijze worden gedetermineerd, indien niet reeds krachtens den wensch der contracteerende partijen eene bepaalde wet als de toepasselijke is aangewezen geworden.

Dit alles geldt evenwel onder een groot voorbehoud, gesteld door art. 14 onzer Algemeene Bepalingen der Wetgeving, luidende: „Door geene handelingen of overeenkomsten kan aan de wetten, die op de publieke orde of goede zeden betrekking hebben hare kracht ontnomen worden”, wat het Nederlandsche recht betreft en door art. 30 van das Einführungsgesetz: „Die Anwendung eines Ausländischen Gesetzes ist ausgeschlossen, wenn die Anwendung gegen die guten Sitten oder gegen den Zweck eines Deutschen Gesetzes verstoszen würde”, wat betreft het Deutsche recht.

Bepalen wij ons thans tot bespreking van enkele der voornaamste gevolgen, die het Deutsche moratorium voor Nederlanders medebracht.

De noodverordening van 13 Juli 1931 betrof de Darmstädter Bank. Volgens art. 6 der Uitvoeringsbepalingen mocht zij gedurende bepaalden tijd hare

vóór 13 Juli 1931 aangegane verplichtingen niet nakomen, behoudens toestemming van den trustee van het Rijk, terwijl ingevolge art. 3 dier noodverordening handelingen, die daarmee in strijd waren, strafbaar werden gesteld en wel met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaar en geldboeten. Eene betaling naar Nederland was dus voor bestuurders een strafbaar feit.

Hoe nu indien de Darmstädter Bank in Nederland door haren Nederlandschen crediteur tot betaling werd gedagvaard, hetgeen mogelijk zoude zijn ingevolge art. 127 van ons Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering? De Nederlandsche rechter zou, aangenomen, dat de overeenkomst door het Nederlandsch recht beheerscht werd, met een beroep op overmacht, dat onze wet als een bevrijdende omstandigheid kent, moeten rekening houden. De Hooge Raad nam evenwel in zijn Arrest van 2 November 1917 (N. J. 1917 p. 1136) bij de berechting eener vordering, waarbij nakoming eener overeenkomst beheerscht door het Nederlandsch recht werd gevorderd, en waarin een beroep op overmacht door den debiteur werd gedaan, aan: „dat het voorschrift eener vreemde wet den loop des rechts hier niet vermag te keeren, en waardeloos is het beroep op de gevolgen ter ontkoming aan het vervullen van een rechtspllicht door dengene die wist voor de gevolgen zijner handeling aan Nederlandsch recht onderworpen te zijn”. Het beroep op overmacht betrof in dit geval de in Engeland uitgevaardigde Trading with the enemy Proclamation No. 2 van 9 September 1914, waarbij onder meer met bedreiging van straf was verboden „to pay any sum of money to or for the benefit of an enemy”.

Het gezag van dit Arrest brengt mede, dat een Nederlander de hoop mag koesteren, dat, indien hij ter zake van niet betaling ingevolge het moratorium hier te lande met de Darmstädter Bank procedeerde, de rechter een veroordeelend vonnis ten zijnen gunste zou uitspreken. Het kon echter ook zeer wel eens anders uitvallen, want het standpunt, waarop de Hooge Raad zich stelde, is lang niet onaanvechtbaar. Men houde in het oog, dat bedoeld Arrest in strijd was met de aan het Arrest voorafgaande conclusie van den Procureur-Generaal Mr. Noyon, terwijl voorts het lid van den Hoogen Raad, Mr. Kusters, in zijn bekend standaardwerk over Internationaal Privaatrecht de meening is toegedaan, dat er overmacht in den zin onzer wet is, wanneer de buitenlandsche schuldenaar door de verschuldigde praestatie te voldoen, krachtens zijn eigen vaderlandsch recht een strafbaar feit zou plegen. Men mag zich daarom wel afvragen of het bedoeld Arrest zich niet te zeer op een nationalistisch standpunt stelt en door de rechtspraak zal worden aanvaard.

De andere, niet speciaal op de Darmstädter Bank betrekkelijke, noodverordeningen betreffende het betalingsverkeer gingen minder ver. Daarbij werd gedeclareerd als voornaamste maatregel, dat de credietinstellingen geene betalingen mochten doen anders dan tot een bepaald bedrag, terwijl onder bepaalde omstandigheden uitzonderingen werden toegelaten. Hierbij werd echter geen straf bedreigd tegen de credietinstelling, die zich niet aan het verbod hield, wel echter, althans in de latere noodverordeningen, tegen den koopman of particulier, die op onjuiste voorstellingen de banken tot betaling wist te bewegen. Daartegenover werd hij, die tengevolge van het tot de credietinstellingen gerichte betalingsverbod zelf zijne verplichtingen niet kon nakomen, tegen gerechtelijke maatregelen in bescherming genomen.

In Duitschland heeft bij de banken onzekerheid bestaan in hoever het betalingsverbod ook op betalingen naar het buitenland van toepassing was. Meerdere instellingen beriepen er zich op het feit, dat de noodverordening in het belang van de banken was gemaakt en op overtreding door de banken geen straf

was gesteld. Men wilde hieruit afleiden, dat het aan de beoordeeling der banken was overgelaten of zij buitenlandsche crediteuren al dan niet zouden betalen. De Rijksregeering heeft, alhoewel meerdere malen stemmen daartoe opgingen, geen nader richtsnoer gegeven, blijkbaar de banken de noodige vrijheid willende laten. Volgens berichten in de pers stelden de groote banken, de z.g. filiaalbanken, zich op het standpunt, dat betalingen naar het buitenland verboden waren, terwijl daarentegen vele „Privatbanken” een tegenovergesteld standpunt innamen.

Het wil ons voorkomen, dat ingevolge de bepalingen der noodverordening betalingen naar het buitenland evenzeer als betalingen in het binnenland verboden waren, maar dat wegens het ontbreken van strafrechtelijke sanctie, de banken practisch vrij waren hunne buitenlandsche crediteuren naar goeddunken te betalen. En de betrekkelijke verbodsbepalingen hadden alzoo geen verder gevolg — afgezien van nietigheid der handeling volgens de Deutsche wet — dan dat de credietinstellingen tegen civielrechtelijke aanspraken van buitenlandsche crediteuren in eigen land beveiligd waren. Het ontbreken van strafrechtelijke sanctie echter brengt mede, dat Deutsche credietinstellingen, voor den Nederlandschen rechter gedaagd, zich overeenkomstig de voormelde leer van Kusters, niet op overmacht kunnen beroepen en dus zouden veroordeeld worden den Nederlandschen rekeninghouder het volle pond te betalen. Hetzelfde geldt echter niet voor den Duitschen koopman of particulier. Zij zullen zich op overmacht kunnen beroepen en de Nederlandsche rechter zal het beroep van zoodanigen debiteur niet kunnen passeeren, ook bij toepasselijkheid van Nederlandsch recht; indien ten processe bewezen wordt, dat hij ingevolge het betalingsverbod aan de banken, zelf niet betalen kan (overigens een zeer moeilijk bewijs). Immers het publiekrechtelijk betalingsverbod is niet tot hen gericht en er bestaat geen aanleiding ten hunnen aanzien de algemeene overmachtsleer ter zijde te stellen.

De bepalingen der deviezennoodverordeningen waren strenger, daarbij werd het verwerven van betaalmiddelen en vorderingen in buitenlandsche deviezen anders dan door tusschenkomst van de Reichsbank met zware straffen bedreigd. In hoeverre dientengevolge een beroep op overmacht van den Duitschen debiteur voor den Nederlandschen rechter zal kunnen opgaan, zou voor elk geval overeenkomstig opgemelde beginselen moeten worden nagegaan.

Uit het voorgaande blijkt dus dat de Nederlandsche credietgevers, rekeninghouders en handelaren er groot belang bij hebben, dat de door hen gesloten overeenkomsten door het Nederlandsche recht worden beheerscht. Bij toepasselijkheid van het Duitsch recht toch zal de Deutsche debiteur steeds achter het moratorium kunnen schuilgaan. Indien de betrekkelijke overeenkomsten niet hier te lande worden afgesloten en moeten worden uitgevoerd, zal het dus steeds raadzaam zijn, dat toepasselijkheid van het Nederlandsch recht op de overeenkomst wordt bedongen, hetgeen veelal mogelijk zal zijn daar de credietgever het in den regel voor het zeggen heeft. Alsdan zal het wellicht mogelijk zijn, dat de Nederlandsche crediteur zich een executorialen titel tegen den zich op het moratorium beroependen Duitschen debiteur verschafft. Wel zal de Nederlandsche crediteur daarmee slechts ten deele gebaat zijn, omdat het hier te lande gewezen vonnis niet buitenlands ten uitvoer gelegd kan worden. De werking van een vonnis toch gaat, wat zijn executabiliteit betreft, niet verder dan de rechtsmacht van den rechter, die hetzelfde gewezen heeft, welke rechtsmacht buiten diens grondgebied ophoudt. Echter zal het Nederlandsche vonnis onontbeerlijk zijn, indien conservatoir beslag of derden arrest hier te lande ten laste der Deutsche credietinstelling moet worden gelegd, terwijl ook bij beslaglegging in den vreemde, elders dan in Duitsch-

land, dat vonnis een waardevol bezit zal zijn, immers kan hetzelfde bij het naar aanleiding van het beslag in den vreemde te voeren rechtsgeding gewichtige diensten bewijzen doordat de vreemde rechter de in het Nederlandsche vonnis als bewezen aangenomen feiten, veelal ook als zoodanig zal aanvaarden.

Tenslotte nog een enkel woord over den rechtstoestand van filialen van Deutsche vennootschappen, hier te lande gevestigd. In zulke gevallen is er slechts één rechtspersoon, welker „siège social” in Duitschland gelegen is, doch die hier te lande optreedt en rechtshandelingen verricht en als rechtspersoon wordt erkend. Die rechtspersoon is alzoo in Duitschland domicilieerd en heeft de Deutsche nationaliteit, doch moet tevens geacht worden hier te lande werkelijk verblijf te hebben. En evenals een fysiek Duitscher voor zijn daden alhier criminaliter aansprakelijk is naar Duitsch recht, geldt dit voor de Deutsche rechtspersoon, resp. hare bestuurders, wanneer deze hier te lande door middel van haar filiaal handelt. Volgens de Deutsche wet nu zijn vergripen tegen die wet, in den vreemde gepleegd, als regel niet strafbaar. Er zou dus om het tegenovergestelde te bereiken, in de noodverordeningen eene uitdrukkelijke bepaling moeten voorkomen, waarin de strafbaar gestelde handelingen, ook indien in het buitenland begaan, met straf worden bedreigd, hoedanige bepaling daarin echter niet voorkomt. Bestuurders van het filiaal van de Deutsche vennootschap zijn dus, nu zij wat het moratorium betreft voor hunne handelingen in Nederland niet onder bereik van de Deutsche strafwet vallen, vrij te handelen zooals zij wenschen.

Wil men uit civielrechtelijk oogpunt den rechtstoestand van het Deutsche filiaal, hier te lande gevestigd en zaken doende, waardeeren, dan vergelijkte men dezen weder met dien van den fysieken Duitscher, die in Duitschland domicilieerd is, doch hier te lande feitelijk verblijft en handel drijft. Het filiaal toch zal vaak zijn een Deutsche rechtspersoon. De rechtspersoon echter is eene fictie van den wetgever en de wetsvoorschriften voor natuurlijke personen gegeven, zijn daarop toe te passen voor zoover zij in redelijkheid analogice toepasselijk kunnen zijn.

In hoeverre nu is de Duitscher, en dus ook de Deutsche rechtspersoon, hier te lande feitelijk verblijf houdende, aan het Duitsch burgerlijk recht onderworpen? Hier is het artikel 6 van de wet, houdende Algemeene Bepalingen van Wetgeving, de eenige baken. Het luidt: „De wetten betreffende de regten, den staat en de bevoegdheden der personen verbinden de Nederlanders, ook wanneer zij zich buitenslands bevinden.” Doctrine en rechtspraak nemen aan, dat dit artikel ook toepasselijk is op rechtspersonen, terwijl evenzeer wordt aangenomen, dat omgekeerd op vreemdelingen hier te lande het in het wetsartikel neergelegde beginsel toepassing moet vinden. De wetten (Duitsche) betreffende de regten, den staat en de bevoegdheden der personen, verbinden alzoo de Deutsche rechtspersoon hier te lande verblijf houdende. Men zou dus allicht geneigd zijn te oordeelen, dat ingevolge de Deutsche noodverordeningen het Deutsche filiaal ook hier te lande tot betalingen onbevoegd was, daar de rechter ingevolge de Nederlandsche wet de bepalingen der noodverordening zou hebben toe te passen. Edoch het is niet zoo. Jurisprudentie en rechtswetenschap zijn het er op historische gronden over eens, dat vorenbedoeld art. 6 A. B. slechts betrekking heeft op die rechten en bevoegdheden, welke berusten op iemands persoonlijken staat, bijv. welke iemand geniet, als vader, echtgenoot, meerderjarige enz. De Deutsche moratorium-voorschriften nu hebben met den persoonlijken staat van de Deutsche rechtspersoon niets uit te staan. Dit zou bijvoorbeeld wèl het geval zijn, indien bij de noodverordeningen voorschriften gegeven waren omtrent de organisatie van de rechtspersoon of de vertegenwoordigingsbevoegdheid van den bestuurder van het

filiaal, doch niet waar het betreft algemeene of bijzondere vereischten, die de Deutsche wet stelt voor de geldigheid van rechtshandelingen los van eenig verband met den persoonlijken staat.

Wij kunnen dus besluiten met de opmerking, dat de Deutsche noodverordeningen geenerlei verandering hebben gebracht in de rechtspositie van Deutsche filialen hier te lande.

Mr. J. S. G. SCHELTEMA.

HET SOCIAAL ECONOMISCH CONGRES TE AMSTERDAM.

Op het sociaal-economisch congres, dat dezer dagen door de I.R.A. (International Industrial Relations Association) te Amsterdam georganiseerd werd onder presidium van den Heer C. H. van der Leeuw, is het vraagstuk van de aanpassing van de productie aan de behoeften aan de orde gesteld, waarbij de bestrijding van de werkloosheid op den voorgrond stond. De opzet van het congres was de volgende. Uitgaande van het constateeren van de enorme werkloosheid, welke thans heerscht en van een critiek op de wijze, waarop de ruimschoots groeiende productie op de aanwezige behoeften reageert, wilde men, via een bespreking van de ontwikkeling der wetenschappelijke bedrijfsleiding, tot het stellen van het vraagstuk eener doelmatiger organisatie van het economisch leven komen. Daarna zou onderzocht worden, in hoeverre de „Planwirtschaft” der Sovjets een oplossing bleek en welke andere mogelijkheden tot verbetering der organisatie gevonden konden worden. Het lag ook in de bedoeling van de organisatie van het congres, fascistische maatregelen in deze richting te onderzoeken, doch door het uitvallen van den fascistischen spreker is dit helaas achterwege gebleven.

Vervolgens stond op het programma een onderzoek, betreffende de mogelijkheden van verwerkelijking van hogere organisatievormen, successievelijk in de productie, de distributie, het bankwezen, terwijl ook de rol van Staat en Volkenbond in dit proces van integratie behandeld zou worden. Ten slotte werd eenige aandacht besteed aan het vraagstuk van den levensstandaard, de verhooging waarvan opgevat werd als het eerste doel der verbeterde organisatie.

Reeds voor den aanvang van het congres waren over enkele der voornaamste onderwerpen prae-adviezen uitgekomen, die alleszins de moeite van het lezen waard zijn. Dr. F. C. Benham leverde drie rapporten over de fluctuaties in de werkloosheid in Frankrijk, Engeland en Australië. Dr. W. A. Berridge gaf twee brochures over werkloosheid en arbeidsinkomen in de Vereenigde Staten en Canada. Dr. Robert Wilbrandt schreef over conjunctuurwerkloosheid in Duitschland, terwijl de heeren L. K. Tao en S. H. Lin een referaat ingezonden hadden betreffende industrie en arbeid in China. Susan M. Kingsbury en Mildred Fairchild schreven een studie over bedrijvigheid en werkloosheid in Rusland, vroeger en thans.

Wat het „planning” zelf betreft, moet eerst genoemd worden de interessante brochure „Social Economic Planning in the USSR”, door de heeren V. V. Obolensky-Ossinski, S. L. Ronin, A. Gaister en I. A. Kraval, die allen als officiële afgevaardigden van Rusland op het congres aanwezig waren, voorts een studie van Dr. Lewis L. Lorwin van het Robert Brookings Institute te Washington: „The Problem of Economic Planning” en twee verhandelingen betreffende wetenschappelijke bedrijfsleiding door Dr. H. S. Person, president van de Taylor Society en Hugo von Hahn van het Internationale Rationaliseeringsinstituut te Genève.

Het congres zelf begon met de bespreking van de rapporten over werkloosheid en met een scherpe critiek op de behoeftenverzorging in onze samenleving van Professor Dr. Otto Neurath. Hij ontdeed de cijfers van den geldsluier, wees op den enormen groei

van de productie-opbrengst, die weliswaar ver bij de productiecapaciteit achterblijft, doch desniettemin zoo belangrijk is, dat er geen excuus is voor de onderconsumptie der armere groepen en vooral der armere landen.

Wat het vraagstuk der algemeene grondslagen van het „planning” betreft, was natuurlijk de cardinale vraag, of Rusland nagevolgd moest worden of niet. Het materiaal, dat de Russen ter verdediging van hun organisatie aanvoeren, moet op leeken een overweldigenden indruk maken. Zij wijzen op een geweldige stijging der productie en een groote vermindering van de werkloosheid. Beschouwt men als het eenige doel van het planning, het aan het werk houden van zooveel mogelijk menschen, dan valt de vergelijking der verschillende organisatie-mogelijkheden stellig in het voordeel der Sovjets uit. Eischt men echter tegelijkertijd een goede aanpassing van de productie aan de behoeften, dan kan met stijgende cijfers op zichzelf niet alles bewezen worden. Het gaat er om, hoe de samenstelling van de productie is, hoe de verdeling der productieve krachten plaats vindt, hoe, bij het bereiken van een zeker cultuurpeil, aan de meer verfijnde behoeften van de menschen overeenkomstig hun eigen wenschen voldaan kan worden. Het gaat er vooral om, de productiemiddelen voor de beste gebruiken aan te wenden en de groote vraag, hoe dit kan, wanneer men wél loon uitkeert, doch voor grond en kapitaal niets hoeft te betalen; het brandende vraagstuk der waarde- en kostenrekening in de socialistische maatschappij, werd, noch door de Russen, noch door hun critici op dit congres grondig behandeld.

Bij het beoordeelen van de in Rusland behaalde resultaten moet men, zooals Dr. Lorwin opmerkte, twee perioden onderscheiden. Zoolang het er om gaat, met de andere landen op een gelijk peil te komen (catching up), kan men in Rusland onze methoden navolgen en de te stellen doeleinden aan onze resultaten ontleenen. De beslissende periode voor het communisme komt natuurlijk eerst, wanneer dit naaste doel min of meer bereikt is en de Russische Plan-wirtschaft op gelijken voet moet concurreeren met onze op min of meer vrije prijsvorming gebaseerde economische samenleving.

Zooals de zaken op het oogenblik staan, krijgt men den indruk, dat de leiding der productie in Rusland in handen van ingenieurs is, en dat het *economische* probleem der juiste waarderekening niet opgelost is. Waarmee natuurlijk niet gezegd wordt, dat het onoplosbaar is. Dat het oplossen van het crisis-werkloosheidsprobleem in Rusland gemakkelijker is dan bij ons, omdat een eigenlijke kapitalistische crisis er niet meer voorkomt, kan niet ontkend worden. Doch de vraag is, of het stelsel overigens zoo bevredigend is, dat dit resultaat niet te duur gekocht is. Overigens moet erkend worden, dat de centralisatie van het bezit van kapitaal en grond groote voordeelen heeft, waarover men in het rapport der Russische delegatie veel interessants kan lezen.

Tegenover het socialistische type van „planning” stelde nu Dr. Lorwin in zijn rapport twee andere typen. Het vrijwillig tot grootere organisaties komen van zakenmensen zag hij niet als een uitweg, vooral omdat het resultaat van een dergelijke samenwerking een verhooging van de winst is, terwijl het door hem gewenschte doel is, betere aanpassing der productie aan de werkelijke behoeften (dus niet de effectieve, de koopkrachtige vraag). Het uiteenloopen van werkelijke behoefte en koopkrachtige vraag, het feit, dat graan en andere consumptie-artikelen vernietigd worden, terwijl in achterlijke landen gebrek geleden wordt, was wellicht de aanleiding tot eenige besprekingen omtrent de mogelijkheid van „planning” in China.

Het door Lorwin voorgestelde type van planning kenmerkt zich door de volgende bijzonderheden. Z.i.,

moet de inkomensverdeling gewijzigd worden, om de effectieve vraag dichter bij de werkelijke behoefte te brengen en om overproductie van spaargelden te voorkomen, die z.i. bij onze tegenwoordige verdeling van het inkomen af en toe moet optreden. Verder moet het productieproces dermate beïnvloed worden, dat het in die lijnen gestuwd wordt, die van het nationale gezichtspunt het beste zijn. Eenige zeer nuttige goederen moeten extra goedkoop worden aangeboden en de prijzen moeten door een daartoe bestemd lichaam aan critiek onderworpen worden. Tenslotte moet de kapitaalbelegging doelbewuster gereguleerd worden.

In zijn rede op het congres stelde Lorwin voor, een vijfjarig World Prosperity Plan uit te voeren. Daartoe was z.i. noodig een moratorium van vijf jaar voor oorlogsschulden en reparatiebetalingen, een serie van internationale leeningen, gehanteerd door een daartoe te scheppen internationale bank, conferenties van producenten, om de productie van hun artikelen te beheerschen, en tenslotte de instelling van een World Planning Board.

Op deze inleidingen kwam heel wat commentaar. Behalve over de vraag „Socialistische of andere Planwirtschaft”, werd vooral gestreden over de vraag, of het „planning” nationaal of internationaal zou zijn, waarbij de Amerikaan Lorwin zich voornamelijk op het tweede, de Franschman Lazard zich vooral op het eerste standpunt stelde. In het algemeen werd ingezien, dat een nationale organisatie omstandigheden doet ontstaan, welke het internationale „planning” zeer bemoeilijken (bijv. het beschermen van een krachtige nationale producentengroep). Daartegenover staat echter, dat in slechts weinig takken van productie het vormen van een internationale organisatie thans reeds mogelijk zou zijn.

Over het speciale onderwerp van internationale afspraken tusschen producenten sprak dan Professor Palyi, en wel in vrij sceptischen zin. Hij wees er op, dat vele kartels uiteenspatten in slechte tijden, omdat het dan niet lukt den prijs hoog te houden. Een ernstig argument tegen een *redelijk* „planning”, dat méér wil bereiken dan het oogenblikkelijk hoog houden van den prijs, is dit natuurlijk niet. Doch het vormt wel een hindernis in de practijk. Edward A. Filene sprak *niet* over mogelijkheden van internationale planning op het gebied der distributie, doch hield een pleidooi voor wat hij „mass distribution” noemde en wat z.i. te bereiken viel door betere distributiemethoden, door hooge loonen, die de koopkracht van het volk vermeerderen en lage prijzen, die eenzelfde effect hebben. Het argument „verhoogt de loonen” speelde trouwens op dit congres een belangrijke rol met den gebruikelijken theoretischen achtergrond van onderconsumptie en wat dies meer zij. Tenslotte werd door de Professoren Rudolf Broda en Joseph P. Chamberlain de vraag behandeld, wat de Volkenbond en wat de internationale verdragen met betrekking tot „international planning” konden doen.

Het onderwerp: Internationale samenwerking tusschen banken, dat door Palyi behandeld zou worden, kwam niet tot zijn recht. Palyi raakte eenige vraagstukken van geldwezen aan en sprak veel over de reparatiebetalingen, waarover ook eenige andere sprekers uit de Midden-Europeesche landen uitweidden. De ernst van den toestand op dit gebied rechtvaardigt tot op zekere hoogte, dat men zich thans in eerste instantie wil bezighouden met de vraag van het normaliseeren der op zoo abnormale wijze tot stand gekomen internationale kapitaalbewegingen, die bovendien nog door speculatie in hooge mate beïnvloed worden. Desniettemin zou het van belang geweest zijn, indien op dit congres het vraagstuk van samenwerking tusschen banken om geldswaarde te beschermen en den kapitaalstroom te controleeren tot onderwerp van meer principiële besprekingen gemaakt ware. Dit was inderdaad de bedoeling van de congresleiding geweest. In dit verband was ook een be-

spreking van de mogelijke maatregelen, om den invloed der beurspeculatie op het economisch leven te temperen, op haar plaats geweest.

Op den laatsten dag van het congres kwamen de vraagstukken van levensstandaard en arbeidersbeweging naar voren. Thomas hield een pleidooi voor sociale wetten en hooge loonen, terwijl de Duitscher F. Naphtali sprak over de economische politiek der arbeidersklasse, wier medewerking voor een „international planning” natuurlijk onmisbaar is. Hij was een van de weinigen, die pleitte voor vrijhandel. Sommige der meest idealistische deelnemers bleken het protectionisme voor de uitvoering hunner plannen niet te willen missen.

Behalve de genoemde sprekers hebben nog velen goede en minder goede opmerkingen in het midden gebracht. Plaatsruimte om hierop in te gaan, ontbreekt ons. Wanneer wij dan tenslotte een eindindruk van het congres moeten geven, dan kan het volgende gezegd worden. Voor zoover de beteekenis dezer vijfdaagsche samenkomst een propagandistische was, is zij stellig een succes geweest. Onpartijdige besprekingen van maatschappelijke hervormingsmogelijkheden op zoo ruime schaal behooren in dit gedeelte van de wereld tot de groote uitzonderingen. Daarom is het in principe toe te juichen, dat de congresleiding het aangedurfd heeft, het geheele probleem van het internationale „planning” op het programma te zetten. De sprekers hebben de volle en warme belangstelling van hun publiek bij voortdurend gehouden en het lijd geen twijfel, dat velen op dit congres tot verder nadenken over de vele daar besproken, brandende vraagstukken gestimuleerd zijn. Een zoo ruime opzet laat zich echter niet vereenigen met een groote intensiteit van doordringen in bijzonderheden.

Het komt mij voor, dat de aanwezigheid van de officiële vertegenwoordigers der Sovjets de belangstelling wat teveel in de richting van het communistische „planning” gedreven heeft en voorts, dat men teveel is blijven staan, eenerzijds bij het uitspreken van desiderata, anderzijds bij beweringen, dat deze niet verwerkelijkt kunnen worden. Het kernvraagstuk is (althans, wanneer men de communistische Planwirtschaft niet wil), hoe men tot grootere samenwerking komen kan. Over de techniek, waarover men moet beschikken, om zulk een organisatie tot stand te brengen, zoowel als over de vraag, onder den druk van welke machten het doel te bereiken is, daarover is op dit congres weinig gezegd.

Dr. W. L. VALK.

DE INDISCHE FINANCIËN.

Het is bekend, dat Nederlandsch-Indië geen uitzondering maakt op het in de tegenwoordige crisis algemeen geworden verschijnsel, dat de landsbegrotingen tekorten zijn gaan vertoonen. Zelfs landen, welke budget nog in 1929 uitstekend in evenwicht verkeerde en wier financiële politiek voldoet aan hooge eischen van soliditeit, hebben het moeten aanzien, dat door de hevige depressie in zeer korten tijd de Overheidsinkomsten als het ware wegsmolten, terwijl het niet mogelijk was de uitgaven oogenblikkelijk daarbij te doen aanpassen.

De positie der Indische financiën was vóór het intreden van de wereldcrisis volkomen in orde. Weliswaar hebben critici dit betwist op grond van het feit, dat de laatste jaren vóór het werelddebacle de Indische Regeering meer en meer op den rand van haar inkomen begon te leven, doch deze gedachtengang is,

naar onze meening, niet goed vol te houden. Genoemde critici vergaten, dat in den door Indië doorgemaakte crisistijd van 1917—1923 buitengewoon groote tekorten op dezen dienst waren ontstaan en dat de eerste jaren na 1923, toen deze crisis in de Indische financiën juist overwonnen was, groote overschotten moesten worden gekweekt door het vormen van zeer belangrijke saldi op den gewonen dienst, ten einde de crisistekorten te dekken. Toen dit laatste tot stand was gebracht, bestond niet de minste reden meer om met de politiek van overschotten door te gaan en kon de Regeering zonder bezwaar de gewone inkomsten en uitgaven scherp op elkander instellen onder handhaving van jaarlijksche uitgaven op den buitengewonen dienst van ten hoogste ongeveer 70 miljoen gulden. Een staat moet namelijk niet alleen geen tekorten voor gewoon hebben, doch ook geen overschotten. Hij behoeft, anders dan het particuliere bedrijf, geen reserves te kweken. Zijn er teveel aan inkomsten, dan is de financiële politiek niet goed, want dan hadden er òf meerdere nuttige uitgaven gedaan moeten zijn òf belastingverlagingen moeten zijn doorgevoerd. Het maken van een spaarpotje, zoals velen in de laatste jaren van de Indische Regeering blijkbaar hebben verwacht, kan haar bezwaarlijk als plicht worden opgelegd.

De begrotingsresultaten, welke over de laatste jaren zijn verkregen, en die welke over het loopende en eerstkomende jaar worden verwacht, zijn in de onderstaande tabel opgenomen (in f 1000).

Uit deze cijfers valt het volgende af te leiden:

1. Het laatste normale dienstjaar was dat van 1929. De gewone dienst sloot toen nog en het tekort van den buitengewonen dienst ad f 65 miljoen kwam overeen met hetgeen men in gewone omstandigheden van dezen dienst kon verwachten. Genoemd bedrag was zeker niet te veel, wanneer men er rekening mede houdt, dat op de Indische begrotingen vrij strenge criteria worden aangenomen voor de plaatsing van uitgaven ten laste van den buitengewonen dienst, waardoor zij in aanmerking komen voor dekking door leeningen op langen termijn; deze criteria zijn financiële rentabiliteit en algemeene economische nuttigheid van hooge orde.

2. Vanaf 1930 is een plotselinge sterke daling van de gewone inkomsten (de buitengewone zijn voor het algemeen begrotingsbeeld van weinig belang) merkbaar, tengevolge van de economische crisis. Van 1929 op 1930 daalden deze van f 842 miljoen tot f 739 miljoen, dus met niet minder dan f 103 miljoen. Ook voor het daarop volgend jaar wordt een sterke vermindering verwacht, n.l. met f 49 miljoen tot f 690 miljoen. Het slinken der inkomsten zou nog veel erger zijn geweest, indien niet door belastingverhogingen (o.m. opcenten op de invoerrechten en verhoogde opcenten op de inkomsten- en vennootschapsbelasting) voor gedeeltelijke compensatie was gezorgd. Van 1931 op 1932 wordt weer een stijging van ontvangsten verwacht met f 26 miljoen tot f 716 miljoen, niet zoozeer tengevolge van een verbeterden economischen toestand — de Regeering heeft in alle opzichten gerekend op een onverminderd voortduren der crisis — doch als gevolg van de opbrengst van enkele nog meer verhoogde belastingen.

3. Dat de gewone uitgaven de daling der inkomsten niet zoo snel hebben kunnen volgen, ligt voor de hand. Ware dit wel geschied, dan had de Regeering aanstonds een bezuinigingspolitiek gevolgd, die veel had geleken op een afbraakpolitiek. Van 1929 op 1932 zal men naar verwachting een bezuiniging op de ge-

	Gewone dienst			Buitengewone dienst			Geheele dienst		
	Ontv.	Uitg.	Saldo	Ontv.	Uitg.	Saldo	Ontv.	Uitg.	Saldo
1929 ..	842.271	831.469	+ 10.802	7.626	72.529	— 64.903	849.897	903.998	— 54.101
1930 ..	739.342	824.034	— 84.692	14.631	67.507	— 52.876	753.974	891.542	— 137.568
1931 ..	689.940	824.546	— 134.606	9.824	47.270	— 37.446	699.764	871.816	— 172.052
1932 ..	716.169	807.610	— 91.441	8.387	41.694	— 33.307	724.557	849.305	— 124.748

wone uitgaven verkrijgen van f 24 miljoen en hoewel dit het resultaat is van ten deele zeer strenge en ingrijpende maatregelen — men denke slechts aan de korting van 10 pCt. op de ambtenaarsalarissen van meer dan f 50,— per maand —, is zulks nog zeer weinig vergeleken bij den achteruitgang gedurende genoemd tijdsverloop van de gewone inkomsten ten bedrage van f 126 miljoen. In aanmerking nemende, dat de gewone dienst van 1929 een overschot vertoonde van f 11 miljoen, welk bedrag bij de daling der inkomsten niet behoefte te worden ingelopen, kan men dus zeggen, dat de bezuinigingen een achterstand vertoonen van f 126 miljoen, verminderd met f 24 miljoen en f 11 miljoen, dus een bedrag van f 91 miljoen. Dit is inderdaad veel, maar men kan onder de gegeven omstandigheden niet van de Indische Regeering verlangen, dat zij dezen achterstand tot geringere proporties had moeten terugbrengen.

4. Het is treffend en een bewijs van gezonde begrotingspolitiek, dat de tekorten op den buitengewone dienst sinds jaren zoo laag zijn gehouden. Tengevolge hiervan behoefte van genoemden dienst geen evenwichtsverstoring der begrooting te worden gevreesd. De Regeering heeft reeds de tekorten op dezen dienst — waarvoor overigens, zooals gezegd, zonder bezwaar kan worden geleend — van 1929 op 1932 besnoeid met f 32 miljoen. Zij is voornemens de buitengewone uitgaven voorshands beperkt te houden tot ten hoogste pl.m. f 40 miljoen.

5. Uit de totaalcijfers kan worden afgeleid, dat, als de voortteekenen niet bedriegen, het dieptepunt van de huidige financiële crisis zal zijn gelegen in het loopende jaar en dat de toestand derhalve daarna weer bergopwaarts zal gaan, ook al blijft — wat voorloopig zeker te verwachten is — de economische wereldcrisis de eerstkomende jaren onoverzwakt gelden. Immers het totaal tekort in 1929 van f 54 miljoen — hetwelk, zooals gezegd, uitsluitend ten laste komt van buitengewoon en als zoodanig volkomen geoorloofd was — steeg in 1930 tot f 137 miljoen en zal in het loopende jaar vermoedelijk zelfs f 172 miljoen bedragen, doch voor 1932 naar verwachting weer zijn teruggebracht op f 125 miljoen, dank zij bezuinigingen en belastingverhoogingen. Laatstgenoemd deficit, dat door andere in het uitzicht gestelde bezuinigingen, nog wel zal worden verminderd, duidt reeds op een aanmerkelijke verbetering van den toestand.

Het kan zijn nut hebben om in een tijd als deze den stand van zaken te vergelijken met dien van omstreeks tien jaar geleden, toen de Indische financiën evenzeer met moeilijkheden te kampen hadden. Wij geven uit dien tijd de navolgende cijfers in duizendtallen guldens.

Uit deze cijfers valt het volgende af te leiden:

I. De moeilijkheden begonnen reeds eenigszins in 1917, omdat in dat jaar de gewone dienst met een tekort sloot. Waar dit nadeelig saldo echter nog vrij gering was — het bedroeg slechts f 11 miljoen —, terwijl de uitgaven van den buitengewonen dienst niet meer dan f 49 miljoen beliepen, kwam het totaal passief op het niet hooge bedrag van f 60 miljoen. Dit begrotingsresultaat was dus op zichzelf allermint onrustbarend, doch moest achteraf als ongunstig worden beschouwd, omdat het een eerste symptoom bleek te zijn van komende financiële zwakheden.

II. Het trekt de aandacht, dat in de zich van af 1917 ontwikkelende crisis de gewone ontvangsten niet

een dalenden lijn, doch veeleer een stijgende lijn insloegen. Hiervan moet de oorzaak volstrekt niet worden gezocht in de heffing van crisisbelastingen, want deze liep in hoofdzaak over de jaren 1920 tot en met 1923 (men denke slechts aan de verschillende productenbelastingen, welke gedurende dat viertal jaren werden geheven en die uit belasting-technisch oogpunt zoo hevig bestreden werden) terwijl de stijging van inkomsten zich reeds voordien deed gelden. De zaak is, dat tot en met 1920 de algemeene conjunctuur zich in een hausse-periode bevond. Heel op het eind van laatstgenoemd jaar brak echter een economische crisis uit, die tot midden 1922 duurde. De invloed daarvan was, zooals altijd het geval is met de financiën van openbare lichamen, eerst later merkbaar in 's Lands inkomsten. Van 1920 op 1921 was als nawerking van het laatste deel der hausse-periode en als gevolg van de nieuwe belastingen nog een krachtige vermeerdering in deze ontvangsten merkbaar, doch daarna traden de verminderingen in van f 39 miljoen in 1922 en f 102 miljoen in 1923. Eerst na dit jaar gingen de inkomsten weer omhoog als gevolg van het in de tweede helft van 1922 ingetreden economisch herstel.

Uit het voorgaande blijkt, dat de moeilijkheden der Indische financiën niet in de eerste plaats te wijten waren aan de daling der inkomsten tengevolge van algemeen economische omstandigheden. De voornaamste oorzaak lag in een overmatige stijging der uitgaven, dus eigenlijk aan een fout in het beheer der Indische financiën zelf, terwijl eerst op het einde van de crisis in de overheidsfinanciën de nadeelige invloed merkbaar werd van de economische depressie.

III. Ten aanzien van de uitgaven valt het op, dat niet alleen de gewone, doch ook de buitengewone in sterk tempo stijgen. Dit is merkwaardig, omdat, als de uitgaven van den buitengewonen dienst strikt gebonden worden aan de eischen van rentabiliteit en, ten hoogste, van belangrijk algemeen economisch nut, zij onmogelijk in korten tijd sterk kunnen toenemen, terwijl een Regeering in crisistijd gemakkelijk er voor kan zorgdragen, dat deze uitgaven worden ingekrompen. Besnoeiing op buitengewone uitgaven is steeds veel eenvoudiger dan die op gewone. De omstandigheid, dat in de crisis 1917—1923 de buitengewone uitgaven aanvankelijk sterk stegen, wijst er dan ook op, dat hieronder vele betalingen voorkwamen, welke eigenlijk onder de gewone thuishoorden.

Op grond hiervan is voor een beoordeeling van de bezuinigingspolitiek der Regeering in die jaren het totaal bedrag der uitgaven, maar dan na aftrek van ongeveer f 50 miljoen als geoorloofde buitengewone uitgaven, een betere toetssteen dan alleen de som der gewone uitgaven. Uit het verloop dezer totaall uitgaven blijkt, dat het hoogtepunt bereikt werd in de jaren 1920 en 1921 toen het milliard werd overschreden. Eerst daarna vond een krachtig doorgevoerde bezuiniging plaats, waardoor in 1922 niet minder dan f 205 miljoen en in 1923 nog f 140 miljoen werd bespaard. De bezuinigingen in deze beide jaren zijn wel buitengewoon sterk geweest en kunnen zonder overdrijving groote krachtprestaties van de toenmalige Indische Regeering worden genoemd. Een besnoeiing van f 205 miljoen op ruim f 1 milliard en van f 140 miljoen op ruim f 800 miljoen wil heel wat zeggen. Doch toen was de misère dan ook afgelopen en de financiële crisis geheel bezworen. Een daarna op-

	Gewone dienst			Buitengewone dienst			Geheele dienst		
	Ontv.	Uitg.	Saldo	Ontv.	Uitg.	Saldo	Ontv.	Uitg.	Saldo
1917 ...	360.139	371.473	— 11.334	—	48.930	— 48.930	360.139	420.403	— 60.264
1918 ...	398.872	442.287	— 43.415	852	70.286	— 69.434	399.724	512.573	— 112.849
1919 ...	535.563	623.613	— 88.050	7.534	97.573	— 90.039	543.097	721.186	— 178.089
1920 ...	756.101	921.740	— 165.639	261	138.695	— 138.434	756.362	1.060.435	— 304.073
1921 ...	791.267	866.086	— 74.819	496	189.930	— 189.434	791.763	1.056.016	— 264.253
1922 ...	751.930	759.230	— 7.300	648	92.028	— 91.380	752.578	851.258	— 98.680
1923 ...	650.052	645.978	+ 4.074	396	64.815	— 64.419	650.448	710.793	— 60.345

	1921	1922	1923	1930	1931	1932
a. Uitgaven voor rente en aflossing ..	71.784	74.169	78.201	88.689	100.850	108.379
b. Totale uitgaven	1.056.016	851.258	710.793	891.542	871.816	849.305
c. Percentage van a. op b.	6,8 pCt.	8,7 pCt.	11 pCt.	9,9 pCt.	11,6 pCt.	12,8 pCt.

nieuw begonnen economische hausse-periode maakte een hervatting van een actieve Regeeringspolitiek tot bevordering van het materieel en cultureel welzijn der verschillende bevolkingsgroepen mogelijk.

Een samenvattende vergelijking tusschen de tegenwoordige moeilijkheden en de vroegere crisis levert het volgende resultaat op:

a. In de toenmalige financiële crisis heeft de economische malaise van 1921 en de eerste helft van 1922 slechts een late en zeer secundaire rol gespeeld; de financiële moeilijkheden waren reeds eenige jaren tevoren begonnen. De begrotingstekorten ontstonden immers aanvankelijk geheel en later grotendeels door een onmatige uitzetting der uitgaven en vonden hun eigenlijke oorzaak derhalve in een onvoorzichtige financiële politiek. De budget-bezwaren van thans zijn daarentegen uitsluitend een gevolg van de hevige economische crisis, terwijl het daaraan voorafgegane en nu nog gevreesde financiële beleid op zichzelf aan alle eischen van soliditeit voldeed en nog voldoet.

b. Bij de vorige financiële crisis werd niet dadelijk van Overheidswege ingegrepen; zij begon in 1917 en eerst in 1921 werden de uitgaven door een doelbewuste bezuinigingspolitiek verminderd. In de huidige moeilijkheden is reeds zeer spoedig ingegrepen, zij het nog niet op zoo'n forsche wijze als tijdens de vroegere moeilijkheden in de latere jaren, met name in 1922 en 1923 geschiedde. Immers reeds in het eerste jaar, dat zich grootere tekorten voordeden dan ten laste van den gewonen dienst toelaatbaar waren, namelijk in 1930, vertoonden de totaaluitgaven een teruggang van f 13 miljoen; in 1931 zullen zij een kleine f 15 miljoen beloopt en in 1932 f 52 miljoen.

c. Uit de beschikbare cijfers mag men voorloopig afleiden, dat het loopende jaar 1931 in de financiële malaise het dieptepunt aangeeft met een tekort van f 172 miljoen, want voor 1932 wordt reeds een verbetering verwacht met f 47 miljoen, waardoor het tekort vermindert tot f 125 miljoen. Deze verbetering zal later wel nog grooter blijken te zijn dan thans wordt verwacht wegens reeds in het uitzicht gestelde bezuinigingen, waarmee bij de begrotingscijfers nog geen rekening kon worden gehouden. Tenzij zich ongedachte tegenslagen mochten voordoen, mag men derhalve aannemen, dat het thans met de Indische financiën weer bergopwaarts gaat. Niettemin moet worden erkend, dat nog sterk dient te worden bezuinigd, voordat het evenwicht zal zijn verkregen, want 1932 sluit nog met een tekort op den gewonen dienst van f 91 miljoen. Dit neemt echter niet weg, dat wel niet zulke drastische maatregelen zullen moeten worden genomen als die, waartoe in 1922 en 1923 toevlucht werd genomen, toen, telkens in één jaar tijd, respectievelijk ruim f 200 miljoen en f 140 miljoen werd bespaard. De tekorten in beide laatstgenoemde jaren waren toen wel zeer groot, nl. onderscheidenlijk f 304 miljoen en f 264 miljoen, bij een stand van uitgaven van meer dan een milliard, terwijl de tekorten van 1931 en 1932 naar verwachting zullen zijn f 172 miljoen en f 125 miljoen bij een uitgavenbudget van f 872 miljoen en f 849 miljoen. De financiële positie des Lands in dezen tijd is heel wat beter dan die gedurende de vorige crisis.

* * *

Er is vaak beweerd, dat de huidige financiële toestand van Nederlandsch-Indië in zoverre veel erger is dan die tijdens de vorige financiële crisis, omdat thans een zooveel grooter percentage van de jaarlijkse uitgaven bestaat uit betalingen voor rente en aflossing en dus evenzeer een grooter gedeelte van de inkomsten moet worden besteed voor de dekking

van laatstgenoemden post. Uit de bovenstaande cijfers (in duizenden guldens), waarbij de uitgaven voor rente en aflossing met de totaaluitgaven in de laatste drie jaren van de vorige crisis en in de jaren 1930, 1931 en 1932 zijn vergeleken, kan men zien, dat bedoelde bewering slechts ten deele waar is.

Het percentage in 1930 is dus lager dan dat in 1923, doch het percentage-niveau als geheel genomen is thans wel hooger dan indertijd. Niettemin zijn de verschillen niet zoo belangrijk en kunnen de tegenwoordige percentages op zichzelf niet zoo overmatig groot worden geacht, dat zij een behoorlijke saneering van den dienst in sterke mate in den weg zouden staan. Voorts dient te worden bedacht, dat door conversies van leeningen een niet onbelangrijke rentebesparing zal kunnen worden verkregen, hoewel hiertegenover weer een verzwaring van den post voor rente en aflossing zal komen te staan wegens de uitgifte van nieuwe leeningen.

HULSHOFF POL.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING. DE BELEGGINGEN VAN AMERIKAANSCHEN BANKEN IN DUITSCHE FONDSEN.

Prof. H. Parker Willis te New-York schrijft ons:

Men zal zich herinneren, dat, toen zoowel de landen van Europa als de staten van Zuid-Amerika kort na den oorlog in de Vereenigde Staten begonnen te leenen — in het begin voorzichtig en op kleine schaal, later voor veel grootere bedragen — de regering van President Harding veel aandacht besteedde aan den hierdoor op de Amerikaansche kapitaalmarkt in het leven geroepen toestand. Dit had een politiek tengevolge, die op de volgende factoren was gebaseerd:

1. Geen land zou toegang tot de kapitaalmarkt van de Ver. Staten verkrijgen, alvorens het zijn oorlogsschulden aan de Amerikaansche regering op bevredigende wijze had geregeld.
2. Geen enkele leening zou ten doel mogen hebben om het betreffende land van munitie te voorzien voor oorlogsvoorbereiding of -voering (indien de omstandigheden zulks rechtvaardigen, kan van deze bepaling worden afgeweken).
3. Alle leeningen moeten voor „economische doeleinden” dienen.
4. De regering van de Ver. Staten moet voor elke te verstrekken leening worden geraadpleegd en daarover haar advies uitbrengen, zonder dat zij hierdoor eenige verantwoordelijkheid op zich neemt ten aanzien van de uit te geven fondsen.

Deze politiek, die tijdens de regeeringen van President Harding en President Coolidge (van beide regeeringen maakte Hoover deel uit) werd gevolgd, was nog van kracht, toen Hoover tot President werd gekozen en bleef van kracht tot 1930, toen een besluit van het Congres werd aangenomen, waardoor aan de contrôle dezer leeningen van de zijde der regering een einde kwam. Toen deze beslissing genomen werd, was aan de uitgifte van buitenlandsche fondsen op de Amerikaansche kapitaalmarkt practisch een einde gekomen.

Een groot deel van de leeningen, die in de Ver. Staten zijn opgenomen, hadden eigenlijk nooit tot stand moeten komen. Gemeenten, staten, provincies en publiekrechtelijke lichamen, aangemoedigd door vertegenwoordigers, die door de Amerikaansche emissiehuizen naar het buitenland waren gezonden, leenden met of zonder reden in New-York. Vele leeningen waren allesbehalve voor economische doeleinden in de gewone beteekenis van het woord bestemd.

De op deze wijze op de Amerikaansche kapitaalmarkt geplaatste obligaties gingen niet in hoofdzaak naar de goede beleggers. De banken en de beleggingsinstituten in de provincie kochten op groote schaal deze obligaties en ondervinden er thans door waardevermindering en bevroren activa de nadeelige gevolgen van. Verder waren de investment trusts kopers van deze obligaties, terwijl er ook vele geplaatst werden bij verzekeringsmaatschappijen en beheerders van vermogens. Over het algemeen waren deze aankopen op onvoldoende overwegingen gebaseerd.

Wij wezen er reeds op, dat de banken zelf, vooral in de provincie, voor groote bedragen van deze obligaties hebben gekocht. De banken in de steden hebben voor het grootste deel hieraan niet meegedaan; zij hadden echter haar eigen zorgen. Duitse en andere banken in Europa waren reeds vroeg begonnen met het accepteren van wissels, die door de Amerikaansche banken werden gediscoonteerd of met het verlenen van acceptredieten door Amerikaansche banken. De banken gaven zich echter geen moeite om deze wissels te koopen en waren er langen tijd in het geheel niet op gesteld om dit papier in portefeuille te hebben — echter eerder vanwege de geringe opbrengst dan vanwege de vrees voor de kwaliteit. Tenslotte begonnen de banken echter in de periode van de zeer lage geldrente, als gevolg van de Federal Reserve politiek, deze accepten te koopen, waardoor het bezit aan Duitse accepten in de Ver. Staten in hoofdzaak in handen van de banken, thans vermoedelijk \$ 600 miljoen bedraagt.¹⁾

Dit was niet alleen bekend aan den Federal Reserve Board, d.w.z. aan het Ministerie van Financiën, doch werd daardoor zelfs aangemoedigd en gesteund.

Vanaf het midden van 1930, bleek hoe langer hoe duidelijker, dat Duitschland, hetzij de betaling van de herstelschulden zou moeten staken of ten aanzien van zijn particuliere verplichtingen tegenover zijn Amerikaansche schuldeischers in gebreke zou moeten blijven. Onder deze omstandigheden kwam de in Mei en Juni 1931 op de regeering uitgeoefende druk om een uitstel voor de betaling der oorlogsschulden te verlenen. Het spreekt vanzelf, dat zij voor een dergelijken druk moest zwichten, daar haar vroegere financiële politiek haar zoo kwetsbaar had gemaakt. Dit leidde tot het Hoover-moratorium, dat op 20 Juni te New-York werd afgekondigd. Het beteekende de uiteindelijke erkenning van het feit, dat de Amerikaansche banken dermate met Duitse vorderingen overladen waren, dat de regeering het verstandig oordeelde om haar te helpen.

Zeer waarschijnlijk zou het Hooverplan zijn doel in meerdere of mindere mate hebben bereikt en de Duitschers inderdaad in staat hebben gesteld aan hun verplichtingen te voldoen, indien men er veel vroeger zijn toevlucht toe hadde genomen. Toen het kwam, was het reeds veel te laat, omdat de Duitschers gebukt gingen onder den overstelpenden last van hun eigen buitensporig groote leeningen, waarbij nog de herstelschulden kwamen in een periode, waarin de ongunstige gevolgen van de alom heerschende depressie duidelijk op den voorgrond traden. Hoe het ook zij, het „Hooverplan” kwam veel te laat om datgene tot stand te brengen, waarvoor het ontworpen was en bijgevolg had het niet de minste uitwerking, omdat het het bestaan erkende van een financiële en beurscrisis van de grootste afmetingen in Duitschland. De gevolgen van de afkondiging van een moratorium en het sluiten van de Danatbank, dat er aan voorafging, en alle gebeurtenissen, die er op volgden, o.a. de inschrijving op aandelen van een andere groote Duitse bank door de regeering, ten bedrage van R.M. 300 miljoen, openbaren zich nog steeds.

¹⁾ Volgens het Layton-rapport bedroegen de door de Ver. Staten aan Duitse Banken verleende acceptredieten midden Juli R.M. 1.241 miljoen of ongeveer \$ 255 miljoen (Red.).

Hoe de toestand zich ook zal ontwikkelen, het is zeker, dat hij twee kenmerken zal vertoonen, die niet over het hoofd mogen worden gezien:

1. De groote stijging van het bedrag aan bevroren credieten in de Ver. Staten, ontstaan door het ineenstorten van het Duitse crediet, en

2. De nadeelige gevolgen, die de gezonde en noodzakelijke methode van financiering van den Europeeschen handel door middel van acceptredieten zal ondervinden.

Het spreekt vanzelf, dat de Amerikaansche instellingen voortaan zeer voorzichtig zullen zijn bij het verlenen van acceptredieten, waardoor een methode van uitbreiding van het bankcrediet, die bij verstandige toepassing buitengewoon bruikbaar is gebleken, door excessen en misbruiken heeft medegewerkt om haar eigen gunstige toekomstverwachtingen te schaden. Bekende bankiers in de Ver. Staten vragen reeds, min of meer in het openbaar, hoe het mogelijk was, dat zij zich lieten meeslepen in het speculatief gebruik van accepten ter financiering van transacties, die niet liquide en zelfs nog niet geheel voorbereid waren, waaruit zij afleiden, dat zij de acceptmethode in het geheel niet hadden moeten toepassen.

Zoowel hieruit als uit de andere financiële gevolgen van den oorlog blijkt helaas maar al te duidelijk, dat de groote geldmiddelen, waarover financiers, die niet in staat waren deze op de juiste wijze te gebruiken, plotseling de beschikking kregen, hebben geleid tot het aanwenden van gelden voor andere dan zuivere bankdoeleinden, waarvan de geheele wereld de nadeelige gevolgen heeft ondervonden in den vorm van verliezen en algemeene depressie. De uiteindelijke gevolgen voor het bankwezen in de Ver. Staten en hierdoor weer voor dat van andere landen, zijn nog niet geheel uitgewerkt. Zij kunnen echter slechts van zeer ernstigen aard zijn.

DE IJZERINDUSTRIE VAN SOWJET-RUSLAND IN DE EERSTE ZES MAANDEN VAN 1931.

Prof. Boris Brutzkus te Berlijn schrijft ons:

Het beginsel van geheimhouding wordt door de Sowjetregeering, sedert het in werking treden van het Vijfjarenplan, met de grootste consequentie doorgevoerd. Het publiceeren van statistische gegevens vindt in het geheel niet meer plaats. Zelfs zijn de „Kontrollzahlen des Gosplans” voor dit jaar niet in druk verschenen. De weinige nog niet verboden economische tijdschriften en couranten bevatten uitsluitend polemische artikelen. Het is typeerend, dat de laatste leidersconferentie van Juni geheim werd gehouden en in de couranten geheel onvermeld bleef. Eerst uit de op 5 Juli gepubliceerde rede van Stalin vernamen men, dat er een conferentie had plaatsgevonden¹⁾.

Des te meer aandacht verdienen daarom de weinige authentieke gegevens, die hier en daar in de couranten te vinden zijn en die ons in staat stellen een tipje van den sluier, waaronder de socialistische opbouw zich voltrekt, op te lichten.

In de „Ekonom. Zhisnj” van 15 Aug. 1931 zijn voorloopige cijfers gepubliceerd over de ontwikkeling van de ijzerindustrie in de eerste zes maanden van 1931. Het is voldoende bekend, welke beteekenis deze industrie voor de verwezenlijking van het Vijfjarenplan heeft. De onderstaande tabel geeft eenige cijfers betreffende de productie van deze industrie, vergeleken met het vorig jaar:

	Productie in 1000 tons	Productie in pCt. v.h. plan	Stijging in vergelijking met het vorige jaar *)	Volgens het plan	In werkelijkheid
Ruwijzer ...	2.350	61.7	60.0	1.3	
Staal	2.609	61.0	42.6	13.0	
Walsijzer ..	1.917	53.6	28.8	31.0	

^{*)} Berekend naar de „Plan”-cijfers voor het jaar 1931, zooals deze in „Isvestija” van 5 Jan. 1931 vermeld zijn.

¹⁾ Zie hierover E.-S. B. van 12 Aug. jl.

Uit deze cijfers blijkt, dat het arbeidsplan van de ijzerindustrie slechts voor ongeveer 60 pCt. is uitgevoerd. In plaats van een stijging van de productie in het derde, voor het Vijfjarenplan zeer belangrijke jaar, heeft de productie van staal en in het bijzonder die van walsijzer een aanzienlijke daling ondergaan. Deze vermindering van de ijzerproductie, die ondanks alle tegenmaatregelen van de Sowjetregering, midden in een periode van aanzienlijke bedrijvigheid heeft plaats gevonden, schijnt een uiting te zijn van de algemeene crisis, waarin de Sowjethuishouding zich in het derde jaar van het Vijfjarenplan bevindt.

Het blijkt, dat de fabrieken en installaties, bijv. de hoogovens, geheel onvoldoende worden gebruikt en in dit opzicht dus hetzelfde beeld als in de kapitalistische maatschappij vertoonen. De oorzaken zijn echter van geheel anderen aard dan in de kapitalistische maatschappij. Officieel worden er twee oorzaken voor dit verschijnsel genoemd. In de eerste plaats den achterstand in het transportbedrijf, die een regelmatige verzorging van de hoogovens met producten onmogelijk maakt en verder een slechte interne organisatie van het bedrijf. De directies van de hoogovens klagen over de minderwaardige kwaliteit van de cokes en het erts, terwijl zij zelf niet in staat zijn het werk behoorlijk te verdeelen. Daaraan heeft vooral de arbeidsorganisatie schuld.

Er heerscht gebrek aan goede technische leiders en indien er goede arbeidskrachten zijn, worden zij vaak nog verkeerd gebruikt. Verder zijn er feitelijk te weinig arbeiders en ondanks strenge maatregelen zijn zij buitengewoon beweeglijk; in vijf maanden verandert er 48.9 pCt. Bij een zoo groote beweeglijkheid is het niet mogelijk een vak goed te leeren. Deze sterke wisseling van de arbeidersbevolking is het gevolg van ontzettende woningtoestanden en slechte voeding.

„De organisatie is in vele ondernemingen van de hoogovenindustrie”, zoo lezen wij in de „Econom. Zhisnj”, „alleen formeel ingevoerd, de voorraden blijven geïmmobiliseerd, de technische normen van het verbruik van brand- en grondstoffen blijven onvervuld, enz. enz.” — typische verschijnselen van een huishouding zonder economische organisatie.

De crisis van de socialistische industrie toont dus geheel andere trekken dan die van de kapitalistische. De kapitalistische industrie ontbreekt het alleen aan afzetmogelijkheden, terwijl de socialistische innerlijk ziek is. In het eerste geval hebben wij met een crisis door overproductie, in het tweede door te geringe productie te doen.

AANTEKENINGEN.

Indexcijfers van groothandelsprijzen.

„The Economist” schrijft: De prijzen voor grondstoffen bleven zich ook gedurende de afgelopen maand in dalende richting bewegen, waarbij vooral de prijsdaling van weefstoffen op den voorgrond trad. Als gevolg van de meer schijnbare dan werkelijke stijging der prijzen van eenige voedingsmiddelen, bedroeg de daling van ons indexcijfer per einde Augustus slechts $\frac{1}{2}$ pCt. tegen ruim 3 pCt. een maand tevoren. Ons laatste indexcijfer, 62,3, staat 18,1 pCt. beneden het niveau van Augustus 1930:

Gemiddelde 1927 = 100

	Aug. 1930	Mei 1931	Juni 1931	Juli 1931	Aug. 1931
Granen en Vleesch....	82.5	69.0	68.8	68.5	69.7
Andere Voedings- en Genotmiddelen....	75.2	63.5	60.2	60.0	63.5
Weefstoffen.....	61.7	48.2	48.4	47.1	44.1
Delfstoffen.....	81.5	69.5	72.4	69.7	70.0
Diversen.....	79.7	68.2	68.7	67.6	66.2
Totaal.....	76.1	63.6	63.6	62.5	62.3

De schommelingen in de groep „Granen en vleesch” waren onregelmatig, doch de voornaamste oorzaak van de stijging van het groe cijfer was de aanzienlijke prijsstijging van gerst in de British Gazette, welke het tekort van den nieuwen oogst als gevolg van het slechte weer weerspiegelde. De wereldprijs van gerst gaf gedurende de afgelopen maand geen verbetering te zien. Precies eender kwam de stijging met bijna 6 pCt. van de groep „Andere voedings- en genotmiddelen” tot stand door de groote opwaartsche beweging van de gemiddelde notering der Indische theeveiling, waarop ons indexcijfer is gebaseerd. Deze stijging was klaarblijkelijk het gevolg van de toevoeging van een grooter percentage partijen van goede kwaliteit bij de geveilde hoeveelheid en niet van eenige wezenlijke prijsverhoging van thee. In de groep „Weefstoffen” was jute het eenige artikel, dat een stijgende tendens vertoonde in tegenstelling met de algemeene daling; in de groep „Delfstoffen” trad eenig prijs herstel voor tin in, terwijl lood weder flauw was; in de groep „Diversen” trekt een verdere prijsdaling van rubber de aandacht.

De volgende tabel toont ons indexcijfer, herleid tot een percentage voor 1913:

Gemiddelde 1913 = 100.

Data	Granen en vleesch	Andere voedings- en genotm.	Weefstoffen	Delfstoffen	Diversen	Totaal
Gemiddelde 1924..	159.9	169.9	210.6	145.2	131.5	159.3
„ 1928..	145.0	149.4	161.7	111.9	119.3	135.1
„ 1929..	135.6	136.8	141.9	116.2	112.7	127.2
„ 1930..	113.4	122.9	99.1	101.6	101.5	106.8
Einde Aug. 1930..	115.5	119.1	94.9	99.1	99.3	104.8
„ Jan. 1931..	94.3	110.8	75.8	91.5	90.4	91.3
„ Febr. „ ..	92.9	108.4	78.0	93.5	90.5	91.6
„ Maart „ ..	93.6	106.8	82.7	90.6	87.1	91.1
„ April „ ..	98.0	106.1	78.2	87.5	85.4	90.0
„ Mei „ ..	96.6	101.2	74.2	84.5	84.9	87.5
„ Juni „ ..	96.3	95.9	74.5	88.0	85.6	87.5
„ Juli „ ..	95.9	95.6	72.5	84.7	84.2	86.0
„ Aug. „ ..	97.5	101.2	67.9	85.1	82.4	85.7

Indien men 1924 op 100 stelt, bedraagt ons indexcijfer voor Augustus 53,8, tegen 54,0 einde Juli en 65,8 een jaar geleden.

De volgende opmerkingen zijn ontleend aan de desbetreffende maandpublicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek en hebben betrekking op de Nederlandsche indexcijfers 1913 = 100. Bij beschouwing der indexcijfers over Juli 1931 in vergelijking met die der voorgaande maand, blijkt, dat het algemeen indexcijfer met 3 (3 pCt.), dat der voedingsmiddelen met 2 punten (2 pCt.) is gedaald. Hierdoor daalde het algemeen indexcijfer beneden dat van 1913.

Tegenover een prijsstijging van 22 artikelen (18 voedingsmiddelen) met in totaal 105 punten (w.o. lamsvleesch met 33, kaas met 12 en varkensvleesch met 11 punten), staat een prijsdaling van 13 artikelen (6 voedingsmiddelen) met in totaal 204 punten (w.o. aardappelen met 69, hooi met 34, zemelen en hars elk met 22 en terpentijnolie met 20 punten).

De stijging van Juni tot Juli, in procenten uitgedrukt, is als volgt: varkensvleesch 20,5, lamsvleesch 19,0, kaas 11,9, kalfsvleesch 10,1, lijnolie 7,1, boter 4,7, katoen 5,7, tin 4,6, peper en zilver 4,3, gerst 3,7, haver 3,3, melk 3,1, zout 2,4, tarwe 2,1, rijst en groene erwten 1,9, koffie 1,7, suiker en macaroni 1,5, mais 1,4 en eieren 1,2; de daling was voor: hooi 38,7, hars 23,3, aardappelen 22,6, zemelen 19,8, terpentijnolie 14,0, hout 7,4, paardehuiden 7,1, thee 6,8, petroleum 5,0, hennep 4,9, runderhuiden 4,5, rundvleesch 4,2 en rogge 2,1.

Indexcijfers van groot- en kleinhandelsprijzen in Nederlandsch-Indië.

De maandstatistiek 1931 No. 5 van het Centraal Kantoor voor de Statistiek bevat o.m. het volgende:

Invoer. De serie invoerartikelen omvat 72 artikelen, welke in vijf groepen zijn verdeeld.

Het indexcijfer van de groep *textiele goederen* daalde van 123 in April tot 118 in Mei, dat van de groep *levensmiddelen*, in hoofdzaak door de lagere prijzen van buitenlandsche rijst en Australische boter, van 107 tot 105. Ook het indexcijfer van de groep *metalen* liep terug, nl. van 102 in April tot 90 in Mei, en wel door de sterke daling van de ijzer (giet-) en koperprijzen, terwijl voornamelijk door de daling van de prijzen van aluin en houtteer het indexcijfer van de groep *chemicaliën en verfstoffen* terugliep van 110 tot 107. Het indexcijfer van de groep *diversen* bedroeg 147 tegen 148 in April.

Het indexcijfer van den geheelen invoer bedroeg in Mei 114 tegen 118 in April jl. en 148 in Mei van het vorige jaar.

De scherpe teruggang van de prijzen der invoerartikelen van den laatsten tijd is voor Ned.-Indië een gunstig verschijnsel.

Werd de ruilvoet van Ned.-Indië gedurende 1930 steeds ongunstiger, tengevolge van den scherpsten prijsval bij de uitvoerproducten en de geringe prijsdaling van de invoerartikelen, in de laatste maanden komt hierin verbetering.

Uitvoer. De serie uitvoerproducten omvat de prijzen van 20 producten.

Met uitzondering van de prijzen van arachides, kapok, maïs en tapioka, welke iets konden oploopen en die van koffie en katjang idjoe, welke onveranderd bleven, zijn de prijzen van alle artikelen in deze serie gedaald. De prijzen van tin daalden van gem. f 132,98 per 100 KG. in April tot f 122,11 in Mei, copra van f 13,06 tot f 12,06, cacao van f 98,75 tot f 79,37 en peper van f 81,81 tot f 75,31 en die van thee per ½ KG. van f 0,32½ tot f 0,31.

Het indexcijfer van den geheelen uitvoer daalde in Mei met 2 punten tot 68.

Het indexcijfer van den in- en uitvoer tezamen liep terug van 108 in April tot 104 in Mei.

Dit algemeen indexcijfer heeft geen andere beteekenis, dan dat het het gemiddelde prijsverloop voorstelt van de 92 met name genoemde producten.

Indexcijfers van 72 invoer- en 20 uitvoerartikelen in den groothandel te Batavia, Soerabaja en Semarang.

	Invoerartikelen.					Totaal	Uitvoerartikelen	Totaal groothandel
	Textiel-goederen ¹⁾	Levensmiddelen ²⁾	Metalen ³⁾	Chemicaliën ⁴⁾	Diversen ⁵⁾			
1913.	100	100	100	100	100	100	100	100
1924.	213	164	167	160	168	178	155	173
1925.	208	161	160	150	165	172	146	166
1926.	185	157	151	153	169	165	137	159
1927.	174	148	149	149	173	160	130	154
1928.	172	149	141	144	162	155	125	149
1929.	172	149	142	142	163	155	123	148
1930.	162	138	133	137	152	146	88	134
Mei 1930.	162	142	136	138	156	148	94	136
Juni	161	140	136	137	155	147	88	134
Juli	161	139	133	136	155	146	82	132
Augustus	159	138	131	136	152	145	81	131
September	158	135	129	136	149	143	79	129
October	156	130	126	134	148	141	79	127
November	155	127	121	133	148	140	78	126
December	155	126	124	133	147	139	79	126
Januari 1931.	143	121	117	124	148	132	73	119
Februari	137	113	110	117	149	126	72	115
Maart	130	112	103	110	150	122	72	111
April	123	107	102	110	148	118	70	108
Mei	118	105	90	107	147	114	68	104

1) 20 art. 2) 12 art. 3) 12 art. 4) 15 art. 5) 13 art.

Kleinhandelsprijzen. De tabel kleinhandelsprijzen omvat de prijzen van 40 verbruiksartikelen, verdeeld in een serie inheemsche en een serie uitheemsche artikelen.

In Juni is door het sterk terugloopen der prijzen van rijst, aardappelen en eieren, het indexcijfer van de serie inheemsche artikelen gedaald van 136 in Mei tot 131 in Juni.

Het indexcijfer van de serie uitheemsche artikelen daalde van 137 in Mei tot 133 in Juni, in hoofdzaak door de lagere prijzen voor Australisch meel, spliterwten, slaolie, havermout en Japansche lucifers.

Sinds Juni van het vorige jaar daalde het algemeene indexcijfer van kleinhandelsprijzen, in- en uitheemsche tezamen, van 151 tot 132.

Onderstaand staatje geeft een overzicht van de in- en uitheemsche artikelen, gerangschikt in volgorde van de grootte der prijsdaling sinds Juni 1930. Een groot deel van deze artikelen zijn z.g. merk-artikelen. Deze laatste zijn in onderstaande tabel van een sterretje voorzien.

Prijsdaling in % van den prijs in Juni 1930.

1. Suiker	46%	19. Kaas*)	7%
2. Australisch meel	41	20. Zout*)	6
3. Krawangrijst	38	21. Maizena*)	5
4. Aardappelen	32	22. Corned beef*)	5
5. Kippeneieren	32	23. Sunlight zeep*)	4
6. Tjiandjoer-rijst	29	24. Zveedsche lucifers*)	4
7. Beras merah	29	25. Macaroni*)	4
8. Austr. boter*)	29	26. Bier*)	4
9. Spliterwten	26	27. Havermout*)	4
10. Rauwe koffieboonen	25	28. Jam*)	4
11. Klapperolie	23	29. Karbouwen vleesch	4
12. Boter (Europ.)*	15	30. Thee*)	3
13. Petroleum	14	31. Melk gecond.*)	3
14. Slaolie	10	32. Cacao*)	3
15. Varkensvleesch	9	33. Japansche lucifers	2
16. Melk	8	34. Biscuit Marie*)	2
17. Brood	7	35. Stroop*)	2
18. Kwast*)	7	36. Rundvleesch	0
		37. Zout, briket	0

Duidelijk blijkt, dat het voornamelijk de prijzen van de z.g. merkartikelen zijn, welke nog slechts een geringe daling vertoonen. Dit is een der oorzaken van de geringe aanpassing tusschen de indexcijfers van groot- en kleinhandelsprijzen.

Indexcijfers van kleinhandelsprijzen van verbruiksartikelen van in- en uitheemschen oorsprong te Batavia.

	In-heemsch ¹⁾	Uit-heemsch ¹⁾	Totaal	Voeding ²⁾
1913/14	100	100	100	100
1924 ..	182	158	170	170
1925 ..	169	152	160	159
1926 ..	169	148	159	156
1927 ..	166	147	157	155
1928 ..	160	148	154	153
1929 ..	162	145	153	151
1930 ..	156	143	150	148
Juni 1930 ..	157	144	151	149
Juli	156	144	150	148
Augustus	152	142	147	144
September	153	140	146	144
October	151	140	145	143
November	149	139	144	142
December	147	139	143	141
Januari 1931 ..	148	139	144	141
Februari	143	139	141	138
Maart	140	139	139	136
April	138	138	138	135
Mei	136	137	137	133
Juni	131	133	132	128

1) 20 artikelen. 2) 35 artikelen.

Pasarprijzen. Teneinde misverstand omtrent deze prijzen te voorkomen, zij hier uitdrukkelijk verklaard, dat het Centraal Kantoor voor de Statistiek niet de prijzen tracht te benaderen, welke de tani voor zijn producten ontvangt, maar wel die prijzen, welke de bevolking op de pasar moet betalen. De verzamelde prijzen moeten bruikbaar zijn voor de berekening van de kosten van levensonderhoud. De prijzen, welke de tani ontvangt, zijn hiervoor in vele gevallen niet bruikbaar.

Komt de tani met producten op de pasar, dan ontvangt hij uit den aard der zaak ook de prijzen, welke het overige deel der bevolking voor de producten betaalt. In vele plaatsen, vooral in de groote steden, komen weinig tanis hun producten aanbieden, zoodat de daar tot stand komende prijzen niet representatief zijn voor de prijzen, welke de tani ontvangt. Op pasars in de kotta's en centra, waar bijv. gaplek of beras wordt geïmporteerd, zijn de prijzen zuiver consumptieprijzen. In streken, die exporteerden, zijn de prijzen op de pasar echter bijna gelijk aan die van de groote partijen, welke, buiten de pasar om, verkocht worden.

Wat het prijsverloop van Mei jl. betreft, in verband met het afkomen van den padi-oogst zijn de padi- en rijst-prijzen aanzienlijk gedaald.

Ook de prijzen van cassave en aardnoten zijn lager, die van bataten daarentegen iets hooger.

INGEZONDEN STUKKEN.

HET ACCEPT-CREDIET EN ZIJN CONSEQUENTIES.

Mr. H. R. van Taalingen schrijft ons:

„Bank A verzoekt Bank B om in haar plaats met betrekking tot wissels, getrokken door haar cliënten, als betrokkene te fungeren en de wissels te accepteren; Bank B verklaart zich daartoe bereid op voorwaarde, dat A op den vervaldag voor dekking zorgt.”

Ziehier het uitgangspunt van Mr. M. J. C. Vrij in een artikel in dit tijdschrift van 22 Juli jl., waarin hij naar aanleiding van de déconfiture van de Amstelbank, waardoor deze instelling haar verplichting tot fondsbezorging niet kon nakomen, de vraag behandelt of nu de trekker kan worden aangesproken tot vergoeding van het wisselbedrag. De schrijver zet uiteen, dat van een wisseltrekking voor rekening van een derde niet kan worden gesproken om dan tot de conclusie te komen, dat hier wel degelijk een aansprakelijkheid van den trekker tegenover de accepteerende Bank B aanwezig is.

Het komt mij echter voor, dat het in casu niet gaat om wissels, getrokken door cliënten van de Amstelbank, maar om wissels, getrokken door firma's, die uit hoofde van de een of andere rechtsverhouding, bijv. wegens levering van goederen op grond van een koop- en verkoopcontract, iets te vorderen hebben van cliënten van de Amstelbank (of van cliënten van de buitenlandse bankrelatie van de Amstelbank). De figuur is derhalve niet, zoals in den aanhef dezes weergegeven:

Trekker, cliënt van Bank A — Bank B, die accepteert — Bank A, die met Bank B in een accept-credietverhouding staat, maar

Trekker, verkooper der goederen, al dan niet cliënt van Bank A — Bank B, die accepteert — Bank A, die met Bank B in een accept-credietverhouding staat — Kooper der goederen, cliënt van Bank A.

Deze figuur, welke m.i. de werkelijke situatie weergeeft en dus in het middelpunt van het betoog dient te worden gesteld, wordt door Mr. Vrij¹⁾ slechts even aangeroerd. De beslissing, wie tot fondsbezorging verplicht is, is bij dezen gang van zaken niet afhankelijk van het antwoord op de vraag, zoals Mr. Vrij die stelt, of de trekker al dan niet voor rekening van de Amstelbank heeft getrokken, maar van deze andere vraag, of de trekker al dan niet voor rekening van den cliënt van de Amstelbank heeft getrokken. M.i. kan op deze laatste vraag slechts bevestigend worden geantwoord; de cliënt van de Amstelbank is de derde, bedoeld in art. 141 W. v. K. Deze opvatting is ook in overeenstemming met de interpretatie, welke Prof. Scheltema in het door hem bewerkte Handboek van Polak, deel III, over een wissel voor rekening van een derde geeft: „Van een wissel voor rekening van een derde is sprake, wanneer iemand, die naar het normaal verloop trekker zou zijn, om de een of andere reden buiten het wisselverband wenscht te blijven, en nu aan een derde verzoekt, voor zijn rekening een wissel te trekken.”

Is in het bovenstaande aangetoond, dat de wisseltrekking voor rekening van een derde is geschied, hiermede is nog niet bewezen, dat de accepteerende Bank B slechts tegen dien derde en niet tegen den trekker haar rechten kan uitoefenen. Daartoe is noodig, dat Bank B, accepteerende, wist, dat de wisseltrekking, niet voor eigen rekening geschiedde. Art. 143 W. v. K. bepaalt te dien aanzien, dat de trekker wordt geacht voor eigen rekening te hebben getrokken, indien uit den wissel of den adviesbrief niet blijkt, voor wiens rekening zulks is geschied. Met Scheltema en Ribbius ben ik van oordeel, dat de opsomming van dit artikel niet limitatief is. Kan dus de trekker aantoonen, dat het Bank B op andere wijze bekend was, dat niet voor eigen rekening werd getrokken, dan is hij tegenover Bank B ontslagen.

¹⁾ Pag. 653, 2e kolom, 8e regel van boven e.v.

Resumeerende kom ik derhalve tot de conclusie, primo, dat in het onderhavige geval niet werd getrokken voor eigen rekening, doch voor rekening van een derde; secundo, dat waar de opsomming van art. 143 W. v. K. niet limitatief is en men mag aannemen, dat het der accepteerende bank in casu bekend was, dat niet voor eigen rekening werd getrokken, de accepteerende bank ook niet tegen den trekker een actie tot fondsbezorging heeft.

N a s c h r i f t. Het artikel van Mr. van Taalingen is belangrijk in zooverre het een nadere uiteenzetting geeft van het geval, dat ik in mijn artikel in dit blad op pag. 653, 2e kolom, 8e regel van boven e.v. even aanduidde. Dat deze casuspositie „in casu”, gelijk Mr. v. T. schrijft, d.w.z. ter gelegenheid van de déconfiture der Amstelbank, in verscheidene gevallen voorlag, wil ik niet ontkennen; evenmin, dat er in dát geval sprake is van een trekking voor rekening van een derde, zoals trouwens duidelijk blijkt uit mijn uiteenzetting t.a.p., doch dat het wezen van het accept-crediet gelegen zou zijn in de verhouding, die Mr. v. T. vooropstelt, schijnt mij bepaald onjuist. Het wezen van de accept-credietverhouding is gelegen in de toezegging van Bank B aan Bank A, dat zij in plaats van haar zal accepteren onder voorwaarde van fondsbezorging. De quaestie, die Mr. v. T. behandelt, heeft naar mijn bescheiden meening in het geheel niets te maken met de accept-credietovereenkomst, en juist deze was het onderwerp van mijn door hem geleveerd artikel.

Mr. M. J. C. VRIJ.

HET BUITENLANDSCH VERLOF VOOR EUROPEESCHE EMPLOYÉ'S IN INDIË.

Mr. C. G. Iordens te 's-Gravenhage schrijft ons:

De Regeering heeft in haar thans aangenomen voorstel tot wijziging van het Indisch Burgerlijk Wetboek meer vastgehouden aan het door haar vooropgestelde principe, inhoudend, dat het verlenen van verlofsemolumenten het voldoen aan een voorwaardelijke verbintenis en niet het resultaat van een naar evenredigheid inverdienden dier verlofsemolumenten is, dan het artikel van Mr. Cohen de Boer in No. 810 van dit weekblad van 8 Juli jl. zou doen vermoeden.

Toegegeven moet worden, dat, nu in het tweede lid van het voorgestelde artikel 1603^{sbis} I.B.W. het voorstel van de werkgeversorganisaties, inhoudende een rechtsvermoeden (waartegen tegenbewijs mogelijk zou zijn), dat het ontslag, nadat 4/5 van den voor het verlof benodigden diensttijd verstreken is, gegeven wordt met het oogmerk om zich aan de verplichting tot het geven van verlof te onttrekken, zoodat in dat geval de volle verlofsemolumenten verschuldigd zouden zijn, niet gevolgd is, en thans bij ontslag na het verstreken zijn van 2/3 van den voor de verlofsverleening bepaalden diensttijd de werknemer een *evenredig deel* dier verlofsemolumenten zal kunnen vorderen, dit een ten deele prijsgeven van het vooropgestelde principe beteekent.

Het eerste lid van dit voorgestelde artikel 1603^{sbis} gaat echter geheel in de richting van dit principe. Indien n.l. bewezen kan worden (dit zal echter meestal niet mogelijk zijn), dat het ontslag gegeven is met het oogmerk zich te onttrekken aan zijn verplichting tot het verlenen van het verlof, zal de werknemer een schadevergoeding kunnen vorderen ten bedrage van de volle verlofsemolumenten. Dit is geheel in overeenstemming met artikel 1296 B.W. (1260 I.B.W.), handelend over de voorwaardelijke verbintenis, welk artikel zegt, dat de voorwaarde, welke vervulling door den schuldenaar wordt verhinderd, voor vervuld wordt gehouden.

Het ware echter zeker consequenter geweest, indien de Regeering in het tweede lid in overeenstemming met het eerste lid aan dit beginsel van voorwaardelijke verbintenis had vastgehouden en dus het voorstel der werkgevers gevolgd had.

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** beteekent: Cijfers nog niet ontvangen.

BANKDISCONTO'S.

Table listing bank discount rates for various locations like Amsterdam, London, Paris, etc., with dates and rates.

GELDKOERSEN.

OPEN MARKT.

Table showing gold exchange rates for various locations (Amsterdam, London, Berlin, etc.) across different dates in 1931 and 1930.

1) Koers van 4 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m Vrijdag. 2) 27/29 Augustus.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table showing exchange rates in the Netherlands for various locations like London, Berlin, Paris, etc., with dates and rates.

Table showing exchange rates for Zwitserland, Weenen, Praag, Boekarest, Milaan, Madrid, etc., with dates and rates.

Table showing exchange rates for Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsingfors, Buenos Aires, Montreal, etc., with dates and rates.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In het eerste nummer van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table showing exchange rates in New York for various locations like London, Paris, Berlin, Amsterdam, etc., with dates and rates.

KOERSEN TE LONDEN.

Table showing exchange rates in London for various locations like Alexandria, Athene, Bangkok, etc., with dates and rates.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table showing silver and gold prices for London and New York, with dates and rates.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Table showing the financial position of the government treasury, including assets and liabilities.

Table showing the Dutch-Indian floating debt (Nederlandsch-Indische vlottende schuld) with details on assets and liabilities.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table showing the Dutch-Indian floating debt as of 30 Aug. 1931 and 5 Sept. 1931.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 7 September 1931.

		Activa.		
Binnel. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f	39.735.657,96		
	Bijbnk. "	706.073,58		
	Ag. sch. "	7.712.848,86	f	48.154.580,40
Papier o. h. Buitenl. in disconto				"
Idem eigen portef. f	229.660.596,—			"
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.				" 229.660.596,—
Heleeningen				
incl. vrsch. Hfdbk. f	27.822.284,85			
in rek.-crt. Bijbnk. "	5.423.783,26			
op onderp. Ag. sch. "	54.636.752,07			
	f	87.882.820,18		
Op Effecten	f	86.355.547,62		
Op Goederen en Spec.	"	1.527.272,56		" 87.882.820,18
Voorschotten a. h. Rijk				"
Munten Muntmateriaal				
Munt, Goud	f	88.688.880,—		
Muntmat., Goud	"	569.114.166,30		
	f	657.803.046,30		
Munt, Zilver, enz.	"	33.637.974,55		
Muntmat., Zilver	"	—		" 691.441.020,85 ¹⁾
Belegging 1/4 kapitaal, reserves en pensioenfonds				" 26.969.344,02
Gebouwen en Meub. der Bank				" 5.000.000,—
Diverse rekeningen				" 61.422.336,94
	f	1.150.530.698,39		
		Passiva.		
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefonds	"	7.563.205,59		
Bijzondere reserve	"	8.000.000,—		
Pensioenfonds	"	7.476.083,08		
Bankbiljetten in omloop	"	957.064.345,—		
Bankassignatiën in omloop	"	40.022,25		
Rek.-Cour. f Het Rijk	f	3.875.214,36		
saldo's: Anderen	"	142.734.001,72		" 146.609.216,08
Diverse rekeningen	"	3.777.826,39		
	f	1.150.530.698,39		
Beschikbaar metaalsaldo				" 249.512.363,62
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is				" 623.780.905,—

¹⁾ Waarvan in het buitenland f 28.846.779,33.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opelschb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo ¹⁾	Dek- kings- perc.
	Munt	Muntmat.				
7 Sept. '31	88.689	569.114	957.064	146.649	249.512	62
1 " '31	88.689	568.171	971.020	147.265	243.715	62
24 Aug. '31	88.689	559.042	934.296	184.543	235.067	61
17 " '31	88.689	551.991	935.024	170.742	233.293	61
10 " '31	88.688	545.034	941.161	172.054	223.319	60
3 " '31	88.688	514.429	970.899	127.179	198.455	57
8 Sept. '30	64.789	325.820	824.353	12.509	79.640	50
25 Juli '14	65.703	90.410	310.437	6.198	43.621	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist- promessen rechtstreeks	Belee- ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke- ningen ¹⁾
1 " 1931	51.428	—	93.731	229.991	66.325
24 Aug. 1931	52.255	—	87.826	230.036	65.298
17 " 1931	54.477	—	87.985	229.986	65.162
10 " 1931	60.915	6.000	91.226	229.929	64.640
3 " 1931	58.435	—	107.658	229.821	63.149
8 Sept. 1930	48.797	—	91.517	234.401	53.010
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	50 ²⁾

¹⁾ Sedert den bankstaat van 4 Jan. '29 weder op de basis van 1/4 metaaldekking. ²⁾ Sluftp. activa.

SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circu- latie	Andere opelschb. schulden	Discont.	Div. reke- ningen ¹⁾
18 " 1931	896	1.260	510	851	554
11 " 1931	891	1.274	467	851	517
4 " 1931	901	1.380	408	850	521
26 Juli 1930	910	1.281	532	996	500
5 Juli 1914	645	1.100	560	735	396

¹⁾ Sluftp. der activa.

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens. De samengetrok- ken cijfers der laatste weken zijn telegrafisch ontvangen.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opelschb. schulden	Beschikb. metaal- saldo
5 Spt. 1931	152.900		245.800	31.500	41.980
29 Aug. 1931	149.700		240.000	27.100	42.860
22 " 1931	150.200		241.900	27.800	42.320
8 Aug. 1931	110.177	44.141	248.635	22.407	45.901
1 " 1931	100.496	44.480	242.412	22.497	48.656
25 Juli 1931	110.114	43.894	241.220	22.118	48.673
18 " 1931	115.117	43.555	243.770	24.544	51.346
6 Spt. 1930	138.822	29.484	265.168	36.612	47.593
7 Spt. 1929	147.464	24.691	312.106	69.147	19.654
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Dis- conto's	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Belee- ningen	Diverse reke- ningen ¹⁾	Dek- kings- percen- tage
5 Spt. 1931	113.900			***	55
29 Aug. 1931	107.100			***	56
22 " 1931	98.900			***	56
8 Aug. 1931	9.263	16.353	43.953	34.775	57
1 " 1931	9.160	16.478	40.446	33.914	55
25 Juli 1931	9.328	17.024	37.008	32.593	58
18 " 1931	9.555	16.410	37.593	32.784	59
6 Spt. 1930	9.988	29.775	41.875	45.726	56
7 Spt. 1929	10.800	34.268	136.204	30.786	45
25 Juli 1914	7.259	6.395	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluftp. activa.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten in duizenden ponden sterling.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
2 Sept. 1931	135.668	354.976	54.361	7.262	26.678
26 Aug. 1931	134.645	350.311	58.031	9.296	28.052
19 " 1931	134.870	354.129	54.431	6.863	28.286
12 " 1931	133.304	360.051	46.947	7.051	22.097
5 " 1931	134.828	365.252	43.265	9.019	23.283
29 Juli 1931	133.310	359.362	32.673	9.696	26.604
3 Sept. 1930	155.522	362.983	51.477	6.229	21.569
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek- kings- perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
2 Sept. '31	53.736	12.925	60.352	51.838	55.692	44 1/2
26 Aug. '31	50.176	26.323	53.593	48.708	59.334	46 3/8
19 " '31	48.881	19.726	61.755	40.099	55.742	45 13/16
12 " '31	53.226	19.434	58.163	34.879	48.253	42 29/32
5 " '31	49.311	11.438	63.437	33.175	44.576	41 1/16
29 Juli '31	52.561	15.219	55.798	33.687	33.948	32 18/32
3 Sept. '30	47.881	7.917	67.427	34.616	52.539	47 28/32
22 Juli '14	11.005	13.736	—	42.185	29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in miljoenen francs.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Belee- ningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
21 " '31	58.561	883	14.142	18.949	14.011	2.730	3.200
13 " '31	58.558	883	14.096	19.483	14.584	2.804	3.200
7 " '31	58.557	880	12.210	19.674	14.480	2.827	3.200
29 Aug. '30	47.242	397	6.838	25.233	18.764	2.731	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver- sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort. k.	Parti- cularien
28 Aug. '31	5.065	2.282	78.635	1.571	7.899	17.649
21 " '31	5.065	2.119	77.767	1.394	7.906	18.171
13 " '31	5.065	2.054	78.394	1.824	7.915	17.515
7 " '31	5.065	2.140	79.007	1.765	7.919	15.306
29 Aug. '30	5.304	2.016	73.677	4.729	5.380	7.734
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluftp. activa.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Voornaamste posten in miljoenen Reichsmark.

Data	Goud	Daarvan bij buitl. circ. banken 1)	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
31 Aug. 1931	1.366,1	99,6	356,2	3.101,0	207,6
22 " 1931	1.365,9	99,6	313,8	2.951,5	99,1
15 " 1931	1.365,8	99,6	317,0	3.104,0	99,9
7 " 1931	1.365,0	99,6	307,2	3.462,7	167,5
31 Juli 1931	1.363,3	99,6	246,3	3.272,6	347,0
30 Aug. 1930	2.618,9	149,8	369,0	1.730,0	212,2
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
31 Aug. 1931	103,0	893,6	4.383,8	508,6	764,2
22 " 1931	103,0	846,3	4.049,8	532,5	744,2
15 " 1931	103,0	912,0	4.237,3	525,6	751,7
7 " 1931	102,7	818,8	4.375,6	780,6	765,8
31 Juli 1931	102,9	908,8	4.453,7	833,8	763,9
30 Aug. 1930	102,7	655,2	4.707,4	415,6	224,6
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,-	40,0

1) Onbelast. 2) W.o. Rentenbankscheine 31, 23, 15, 7 Aug., 31 Juli '31 30 Aug. '30, resp. —; 30; 34; 18; 8; — mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

Voornaamste posten in miljoenen Belgas.

Data 1931	Goud		Goud en zilver b. d. schatkist	Binnen- en buitenlandse wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorsch. afd. Staat voor ingetrokken markten	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Te goed in enwissel op het buitenl.						Schatkist	Partic.
3 Sept.	1624	788	—	831	46	290	3.362	36	222
27 Aug.	1588	824	—	843	37	290	3.323	24	274
20 " 1931	1583	825	—	838	37	290	3.323	31	260
12 " 1931	1582	823	—	835	37	290	3.350	15	243
6 " 1931	1565	842	—	834	42	290	3.358	70	185
4 Sept. 1930	1210	869	67	751	32	311	3.082	15	86

1) 1930.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in miljoenen dollars.

Data	Goudvoorraad		Wettig betaal-middel, Zilver etc.	Wissels	
	Totaal bedrag	Dekking F. R. Notes		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
19 Aug. '31	3.472,9	2.154,1	169,7	230,6	154,6
12 " '31	3.449,2	2.107,4	168,9	195,0	135,7
5 " '31	3.429,0	2.093,8	165,8	188,6	66,1
29 Juli '31	3.443,6	2.088,5	175,0	183,0	66,5
22 " '31	3.424,3	2.032,4	173,6	181,6	67,0
15 " '31	3.409,1	2.020,2	172,0	161,8	70,4
20 Aug. '30	2.939,0	1.573,5	168,1	196,2	158,9

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. 1)	Algem. Dek-kings-perc. 2)
19 Aug. '31	727,9	1.901,8	2.606,2	167,2	77,0	80,0
12 " '31	728,0	1.829,3	2.617,1	167,3	77,6	81,4
5 " '31	680,6	1.772,7	2.510,4	166,8	80,0	83,9
29 Juli '31	678,0	1.735,5	2.554,6	167,4	80,2	84,3
22 " '31	678,0	1.730,8	2.535,0	166,8	80,2	84,3
15 " '31	677,9	1.716,6	2.539,9	166,8	80,0	84,1
20 Aug. '30	601,9	1.323,7	2.469,1	169,8	77,4	81,9

1) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opelschbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 2) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Voornaamste posten in miljoenen dollars.

Data	Aantal banken	Dis-conto's en beeen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
12 Aug. '31	56	14.342	7.733	1.821	20.535	7.105
5 " '31	58	14.506	7.758	1.758	20.643	7.099
29 Juli '31	55	14.486	7.810	1.844	20.807	7.144
22 " '31	60	14.527	7.757	1.855	20.822	7.121
15 " '31	43	14.635	7.780	1.854	21.024	7.142
13 Aug. '30	38	16.857	6.235	1.789	21.145	7.394

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

GOEDERENHANDEL.

GRANEN.

8 September 1931.

De weersomstandigheden waren in het Noord-Westen van Europa gedurende korten tijd verbeterd, waardoor de boeren in de gelegenheid waren voortgang te maken met het binnenhalen der tarwe-oogsten. Sedert is daarin weder een verandering gekomen en is veel regen gevallen, waardoor de oogstwerkzaamheden vertraagd worden en in verschillende landen zelfs schade schijnt te zijn veroorzaakt, zoowel wat de totaal-opbrengst als wat de kwaliteit betreft. In Duitsland meent men rekening te moeten houden met eenige vermindering van de totale opbrengst, doch deze omstandigheid heeft geen verandering gebracht in het aanbod van Duitse tarwe op buitenlandse markten. De met tarwe bebouwde oppervlakte is in Duitsland dit jaar aanmerkelijk grooter dan in vorige jaren het geval was en eenige verlaging in de opbrengst zou in de handelspolitiek van Duitsland geen verandering brengen. Ook in Frankrijk waren de weersomstandigheden gedurende de laatste weken niet gunstig voor het binnenhalen van den oogst. Van particuliere zijde wordt daar de opbrengst geschat op ongeveer 33.800.000 quarters. Anderen meenen, dat de opbrengst tengevolge van het slechte weder van den laatsten tijd kleiner zal zijn, terwijl een gedeelte een laag natuurgewicht zal hebben en ongeschikt zal zijn om te gebruiken in de meelmolens. De importbehoefte van Frankrijk wordt geschat op 7.8 miljoen quarters, waarbij inbegrepen is hetgeen uit Marokko zal worden ingevoerd. Frankrijk zal dus een belangrijk kwantum tarwe moeten invoeren, wanneer deze cijfers juist zullen blijken te zijn. Van een verhoging van het toegestane percentage buitenlandse tarwe is echter nog geen sprake. Ook in Engeland heeft het sterk geregend, nadat een periode van mooi weer de boeren in staat gesteld heeft flinke hoeveelheden graan droog binnen te krijgen. In Hongarije is de opbrengst van tarwe minder gunstig dan men eerst had verwacht. De laatste officiële schatting geeft voor tarwe een opbrengst van 7.719.000 quarters. De vorige schatting van dit jaar was 8.073.000 quarters en de opbrengst in het vorige jaar 10.442.000 quarters. Uit Rusland komen weinig berichten. Wat men hoort is niet onverdeeld gunstig en de berichten doen vermoeden, dat de opbrengst van zomertarwe niet meevalt. Rusland is ondertusschen ruim aan de markt met tarwe, te verscheppen in de nog resterende maanden van dit jaar, en bevrachte verder booten om graan te laden. Deze omstandigheden duiden er op, dat Rusland van plan is in de eerste toekomst geregeld met tarwe aan de markt te zijn. Ook Noord-Amerika is sterk met tarwe aan de markt. Particuliere oogstramingen duiden op een eenigszins kleinere opbrengst van wintertarwe dan door het Landbouwinstituut te Washington in Augustus werd geraamd, doch berichten over de resultaten bij het dorschen duiden niet in die richting. De particuliere oogstramingen van voorjaars-tarwe in de Vereenigde Staten verwachten ongunstige resultaten van dien oogst en de opbrengst wordt op het oogenblik ongeveer 3 miljoen bushels kleiner geraamd dan Washington in Augustus deed, namelijk gemiddeld 115 miljoen bushels tegen een opbrengst in het vorige jaar van 247 miljoen. Gedeeltelijk komt het aanbod van Amerikaansche tarwe van den Farm Board, welke tracht zooveel mogelijk van zijn oude voorraden tot den geldenden marktprijs van de hand te doen. Deze week werd een verkoop van 15 miljoen bushels naar China gerapporteerd, waarvoor de betaling over verscheiden jaren zal worden verdeeld. Het aanbod van den Farm Board is een van de redenen, welke prijsverhoging van tarwe in de Vereenigde Staten tegenhouden. Wel vond op enkele dagen een prijsverhoging plaats, tengevolge van vooral Europeesche oogstberichten, doch de verhogingen waren slechts matig en gingen vaak den volgenden dag weder verloren. Op 5 en 7 September was de markt te Chicago gesloten. Op 4 September was het slot 1 dollarcent per 60 lbs. hooger dan een week geleden. In Canada heeft de regen het binnenhalen van den oogst vertraagd, doch schade is daarvan niet het gevolg geweest en sedert is ook een verbetering in de weersomstandigheden ingetreden. Particuliere schattingen van de opbrengst in de Prairie-Provincies verwachten een oogst van 221—250 miljoen bushels. De eerste proeven, welke met nieuwe Canadeesche tarwe zijn genomen, hebben, wat de kwaliteit betreft, zeer goede resultaten opgeleverd. Niettegenstaande het ongunstige weder in Europa was de vraag voor buitenlandse tarwe gedurende de afgelopen week slechts matig en importeurs bepaalden zich er in hoofdzaak toe hun dadelijke behoeften te dekken uit stoomende en spoedig te verladen partijen. De verscheppingen zijn vooral uit Noord-Amerika en Rusland groot en het daaruit gedane ruime

AANVOEREN in tons van 1000 KG.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	30 Aug./5 Sept. 1931	Sedert 1 Jan. 1931	Overeenk. tj/dvak 1930	30 Aug./5 Sept. 1931	Sedert 1 Jan. 1931	Overeenk. tj/dvak 1930	1931	1930
Tarwe	53.166	909.169	1.007.460	5.116	15.131	52.112	924.300	1.059.572
Rogge	11.745	216.299	302.286	—	459	25.945	216.758	328.231
Boekweit	316	18.911	11.889	—	145	1.588	19.056	13.477
Mais	50.241	847.483	690.472	9.830	174.612	121.602	1.022.095	812.074
Gerst	9.632	409.895	328.994	—	23.838	22.363	433.733	351.357
Haver	6.809	185.017	126.666	—	2.159	2.812	187.176	129.478
Lijnzaad	8.615	147.980	60.295	13.020	354.067	180.602	502.047	240.897
Lijnkoek	1.350	74.702	102.082	—	204	—	74.906	102.082
Tarwemeel	398	66.555	87.663	542	19.491	28.113	86.046	116.776
Andere meelsoorten	621	27.049	13.439	—	8.582	1.804	35.631	15.243

aanbod wijst er ook niet op, dat men zich moet haasten met het koopen van tarwe, omdat de prijzen heel laag zijn. Te Winnipeg is de markt in den loop der vorige week langzaam gedaald. Op 7 September was de markt gesloten. Het slot op 5 September was 1 dollarcent per 60 lbs. lager dan een week geleden. Te Buenos Aires waren de prijschommelingen slechts klein. Op 5 September waren de Argentijnsche markten gesloten. Buenos Aires sloot op 7 September 1 centavos per 100 KG. hooger dan op 31 Augustus. Te Rosario daalde de prijs in de tweede helft der week en was het slot 7 centavos per 100 KG. lager. Men is in Noord-Amerika bezig met den uitzaai van nieuwe wintertarwe, welke werkzaamheden in sommige staten vertraagd zijn, tengevolge van droogte. Men verwacht in Amerika een 12 pCt. kleineren uitzaai van wintertarwe, doch met zekerheid valt daarover nog niets te zeggen, daar men nog met zaaien bezig is. Ook in Australië is de bebouwde oppervlakte kleiner. Betrouwbare informaties zijn daarover nog niet gepubliceerd. In Argentinië wordt de bebouwde oppervlakte officieel 3 miljoen acres kleiner geraamd dan in het vorige jaar. Het weder is gunstig voor de groeiende tarwe.

Verscheppingen van rogge zijn van matigen omvang, vooral tengevolge van de kleine hoeveelheden, welke Rusland verlaat. De vraag voor dit artikel is niet levendig en de prijzen brokkelden in de afgelopen week langzaam af. Op het oogblik is rogge niet meer het goedkoopste voerartikel, daar de prijs hooger is dan voor mais en voor voertarwe. Tarwe van laag natuurgewicht, welke voor voederdoeleinden wordt gebruikt, is vooral van den Donau aan de markt. In verband met de flauwere stemming, welke in de afgelopen week voor voergranen in het algemeen bestond, was ook voor voertarwe de stemming niet levendig en daalden de prijzen daarvoor.

In de voorafgaande week waren de verscheppingen van mais uit Argentinië vrij belangrijk kleiner dan in vele daaraan voorafgaande weken. In handelskringen wordt vrij algemeen aangenomen, dat Argentinië niet in staat zal blijken te zijn, haar maisverscheppingen vol te houden op de ongekende hoogte als gedurende de laatste maanden en men zag in de verminderde verscheepte hoeveelheid van de voorafgaande week een teken, dat het tijdstip was aangebroken, waarop de verscheppingen zouden verminderen. Het uitvoercijfer van mais der nu afgelopen week heeft teleurstelling gebracht aan hen, die zoo dachten, want het cijfer was weder zeer groot, terwijl de zichtbare voorraad in Argentijnsche afluadhavens slechts matig is gedaald. De groote verladen hoeveelheid heeft een drukkenden invloed gehad op de stemming aan de maismarkt. Ook de groote aankomsten in de destinatiehavens werkten in dezelfde richting en zoowel voor disponebele mais, alsook voor latere aflading zijn de prijzen in de afgelopen week eenige guldens per last gedaald. De consumptie was voldoende om het aanbod tegen de verlaagde prijzen op te nemen en voorraden worden nog steeds niet gevormd. In de eerste hand zijn slechts matige zaken tot stand gekomen, omdat afladers voor latere levering een premie verlangen. Het aanbod, dat geregeld aan de markt is van Donaumaïs per November- en Decemeraflading, tot lagere prijzen dan die, welke voor Platamaïs op dezelfde termijnen worden gevraagd, maken koopers huiverig om zich per later te engageeren. Ook in Donaumaïs komen slechts geringe zaken tot stand. De vooruitzichten van den maisoogst in Roemenië blijven zeer gunstig en de opbrengst wordt bij normale weersomstandigheden tot aan den oogsttijd door particulieren geschat op 32 miljoen quarters, waarvan 14 miljoen quarters voor uitvoer beschikbaar zouden zijn. De Amerikaanse maisoogst wordt door particuliere experts geschat op 2.733 miljoen bushels tegen 2.880 miljoen bushels in het begin van Augustus en 2.081 miljoen

bushels in het vorige jaar. De termijnmarkt in Argentinië is op de meeste dagen der vorige week matig gedaald. Het slot was te Buenos Aires 8 centavos per 100 KG. lager, te Rosario 9 centavos.

De aanvoeren van gerst aan den Donau zijn in den laatsten tijd toegenomen en de verscheppingen waren in de vorige week grooter. De prijzen zijn gedaald, ook voor spoedig verwachte partijen, waarvan het aanbod nog schaarsch is en waarvoor een vrij belangrijke premie wordt gevraagd boven latere levering. In verhouding tot de Donaugerst zijn de aanbiedingen van Canadeesche soorten op het oogblik te hoog en daarin komen slechts sporadisch zaken tot stand.

Ook voor haver was de stemming in de afgelopen week niet vast. De omzetten daarin zijn klein en koopers toonen niet dien ondernemingslust van eenigen tijd geleden, toen haver opliep en de koersen in Argentinië verbeterden. Deze zijn in de afgelopen week weder gedaald en sloten 10 centavos per 100 KG. lager.

SUIKER.

Gedurende de afgelopen week gaven de verschillende suikermarkten een weinig opgewekt en oninteressant beeld te zien.

In Amerika toonden houders van ruwsuiker meer neiging de lagere biedprijzen van koopers te accepteren. Er werden eenige flinke partijen tot ca. 1.38 d.c. afgedaan. De New-Yorksche termijnmarkt verliep tamelijk rustig. Na een flauw begin trokken de noteringen geleidelijk aan en het slot luidde als volgt: Sept. 1.36; Oct. 1.34; Dec. 1.34; Jan. 1.34 en Mrt. 1.38, terwijl de laatste notering voor Spot Centr. 3.38 was.

De ontvangsten in de Atlantische havens der Ver. Staten bedroegen deze week 38.000 tons, de versmeltingen 52.000 tons tegen 44.900 tons verleden jaar en de voorraden 280.000 tons tegen 331.000 tons.

De laatste Cuba-statistiek is als volgt:

	1931 tons	1930 tons	1929 tons
Productie	3.122.000	4.671.260	5.156.315
Voorr. overgebracht per 1/1	1.390.000	321.000	193.000
Consumptie	98.000	82.000	107.315
Weekontv. afscheephavens	37.976	32.867	49.850
Totaal sedert 1/1	1.714.065	3.136.142	4.416.167
Weekexport	74.654	46.473	94.028
Totaal sedert 1/1	1.735.057	2.168.371	3.677.099
Voorraad afscheephavens	1.192.932	1.278.971	739.797
„ binnenland	1.486.011	1.453.118	632.833

In Engeland waren de markten zeer rustig. Raffinadeurs verlaagden hun vraagprijzen met 3 d. In ruwsuiker ging weinig om, terwijl de stemming op de Londensche termijnmarkt zwak was. De slotnoteringen waren 1½ d. lager dan bij opening.

De Zichtbare Voorraden zijn volgens Czarnikow:

	1931 tons	1930 tons	1929 tons
Duitschland 1/8	949.000	463.000	414.000
Tsjecho-Slowakije 1/8	381.000	191.000	155.000
Frankrijk 1/8	387.000	303.000	242.000
Nederland 1/8	185.000	138.000	149.000
België 1/8	90.000	86.000	93.000
Hongarije 1/8	62.000	25.000	25.000
Polen 1/8	300.000	196.000	123.000
Engeland 1/8 Gefmp. Suiker	193.000	238.000	115.000
„ 1/8 Binnenl. „	12.000	5.000	11.000
Europa	2.559.000	1.645.000	1.327.000
V. S. Alle havens 1/8	502.000	463.000	912.000
Cubaansche havens 1/8	1.406.000	1.419.000	979.000
Cuba binnenland 1/8	1.619.000	1.579.000	765.000
Totaal	6.086.000	5.106.000	3.983.000

Op Java heeft de V.I.S.P. geen verdere belangrijke afdoeningen tot stand gebracht.

Hier te lande verkeerde de markt in gedrukte stemming. De noteringen op de Amsterdamsche termijnmarkt brokkelden zoo goed als dagelijks af. Op den laatsten beursdag was echter een kleine opleving te bespeuren. De noteringen luiden toen als volgt: Sept. f 7 3/4; Dec. f 7 1/4; Mrt. f 8.— en Mei f 8 1/4. De omzet bedroeg 1350 tons.

KATOEN.

Ontvangsten in- en uitvoeren van Amerikaanse havens. (In duizendtallen balen).

Table with columns for '1 Aug. '31 tot 28 Aug. '31', 'Overeenkomstige periode 1930', and '1929'. Rows include 'Ontvangsten Gulf-Havens', 'Atlant.Havens', 'Uitvoer naar Gr. Brittannië', etc.

Voorraden.

(In duizendtallen balen).

Table with columns for '28 Aug. '31', 'Overeenkomstig tijdstip 1930', and '1929'. Rows include 'Amerik. havens', 'Binnenland', 'New-York', 'New Orleans', 'Liverpool'.

Marktbericht van de Heeren Sir Jacob Behrens & Sons. Manchester, d.d. 26 Aug. 1931.

De Amerikaanse katoenmarkt heeft wederom een kalme week doorgemaakt en Donderdag jl. werd een nieuw laag prijsniveau bereikt, toen Mid-American spot 3.60 d. noteerde. Sedert dien tijd zijn de prijzen echter opnieuw gestegen tot jl. Maandag, toen de markt op 3.82 d. stond, doch gisteren waren de prijzen weer flauwer. Vandaag noteert Mid-American spot 3.81 d. In Amerika worden diverse be-

sprekingen gehouden om eenige verbetering in den algemeen toestand te brengen, doch tot nu toe is er niets definitiefs gedaan. Prijzen van Egyptische katoen zijn gestegen, F.G.F. Sakellariadis noteerde gisteren 5.85 d. Liverpool spotverkoopen bedroegen de vorige week totaal 23.580 balen, waarvan slechts 9.040 balen Amerikaanse katoen.

In de Amerikaanse garenmarkt is nog weinig te doen. Het vertrouwen is nog niet teruggekeerd en de tegenwoordige slechte opbrengstprijzen maken het den spinners bijna onmogelijk eenig voordeel van de daling, en de tegenwoordige lage prijzen van het ruwe materiaal, te trekken. De handel beperkt zich voornamelijk tot kleine hoeveelheden, hoewel enkele spinners, zoowel van grove als medio nummers, flinke verkoopen hebben gedaan. Spinners van Indische katoen maken eveneens een moeilijken tijd door, daar hun productie nu duur is, vergeleken met andere Amerikaanse soorten. Getwijnde garens worden slechts weinig verkocht, hoewel er pogingen in het werk worden gesteld het dispuut in Schotland's Gordijnen Centrum tot een minimum te beperken. Egyptische garens worden over het algemeen slechts weinig verkocht. Zaken, zoowel in twist als weft, hebben slechts op bescheiden schaal plaats en de meeste spinners maakten gisteren een slechten tijd door. In getwijnde garens zijn enkele flinke kwanti voor het Verre Oosten geboekt, hetgeen een spurt bij enkele fabrieken heeft veroorzaakt. Deze week zijn de zaken echter kalmer, met uitzondering van enkele bescheiden verkoopen van harde getwiste getwijnde garens voor het weven met kunstzijde. In andere richtingen is de vraag gering en doubleurs moeten hunne machines stopzetten. De recente politieke en economische crisis heeft alle markten gedepriemeerd, doch het is te hopen, dat het nieuwe nationale Gouvernement, dat thans gevormd is, alom het vertrouwen zal vestigen.

De Nationale Crisis heeft slechts weinig invloed op den stand van de doekmarkt gehad. Dit is wel natuurlijk, daar de handel rustig is en slechts weinig overzeesche markten voldoende vertrouwen hebben om te onderhandelen, ondanks de lage prijzen, die men nu kan bereiken. Er gaat heel wat om in prijsaanvragen, doch met uitzondering van de vraag van China voor voorjaarsfancies zijn de resultaten teleurstellend; in deze soorten begint de markt meer ruggesteun te krijgen en koopers ondervinden veel moeilijkheden om zoowel levertijd als prijs te garanderen. In Lancashire als een geheel genomen, is de situatie vrijwel

STATISTISCH OVERZICHT

Large statistical table with columns for 'GRANEN EN ZADEN', 'ZUIVEL EN EIEN', and 'MINERALEN'. Rows list various commodities like 'TARWE', 'ROGGE', 'MAIS', etc., with prices in f. and % for various years from 1925 to 1931.

1) Men zie voor de toelichting op dezen staat de nummers van 8 en 15 Augustus 1928 (No. 658 en 659) pag. 689/90 en 709. 2) 79 Kg. La Plata. 3) = Western vóór ring van de huidige offic. not.wijze (Jan. 1928); Barley vanaf 2/231; vanaf 9/2 64/5 Z.-Russ.

hetzelfde als tot nu toe; met een beetje meer vertrouwen, zou de handel wel beter worden, doch er is nog niets definitiefs te zeggen.

Liverpoolnoteringen Oost. koersen 18 Aug. 25 Aug. 19 Aug. 26 Aug. T.T. op Br.-Indië 1/5 1/5 1/5 F.G.F. Sakellaridis 5,50 5,85 T.T. op Hongkong 1 1/4 1 1/8 G.F. No. 1 Oomra. 2,36 2,64 T.T. op Shanghai 1/2 1/2 1/2

KOFFIE.

De uiterst kalme stemming, waarin het artikel reeds sedert vele weken verkeerde, hield ook in deze week onafgebroken aan. De wisselkoers in Brazilië handhaafde zich op 3 5/32 d. per Milreis en als gevolg daarvan kwam in de kost- en vrachtaanbiedingen van de verschillende afscheep-havens slechts in enkele gevallen een onbeduidende wijziging, doch meestal bleven zij geheel onveranderd.

De stijging van den wisselkoers, welke, zooals in het vorig Overzicht reeds was vermeld, door velen verwacht werd naar aanleiding van de opschorting der aflossing van het grootste gedeelte der buitenlandsche leeningen van Brazilië, bleef tot nu toe uit. Wel seinde Reuter, dat in financiële kringen te Londen werd aangenomen, dat het Braziliaansche Gouvernement trachten zou den Milreis op ongeveer 4 d. te stabiliseeren, doch bijzonderheden omtrent dit plan werden niet vernomen. Volgens een bericht in een der New-Yorksche bladen zou een Fransch banksyndicaat een 5 procenten leening ten bedrage van \$ 55 miljoen met een looptijd van 10 jaar hebben aangeboden, doch ook in dit geval werd omtrent de bijzonderheden, zooals bij voorbeeld de garantie, niets gemeld.

Na een lange periode van droogte is thans in de meeste koffie-districten van Brazilië regen gevallen. Voor de verdere ontwikkeling van den bloei werd hiernaar sterk verlangd en er was zelfs reeds van sommige zijden bericht ontvangen, dat de droogte schade zou hebben aangericht. Of dit juist is, zal thans wel binnen niet te langen tijd moeten blijken.

Volgens mededeeling van den Koffie-Raad zijn in de vorige week vernietigd 32.000 balen Santos en 15.000 balen Rio.

De prijzen van gewoon goed beschreven Superior Santos op prompte verscheping zijn thans 37/6 à 38/6 per cwt. en van dito Prime 38/6 à 39/6, terwijl zij van Rio type

New-York 7 met beschrijving, prompte verscheping, bedragen 29/- à 29/6.

Nederlandsch-Indië was met de ongewasschen Sumatra Robusta-soorten 1/4 à 1/2 ct. per 1/2 K.G. lager; gewasschen Robusta zakte 1/2 ct. in. De noteringen in de eerste hand zijn op het oogenblik:

Palembang Robusta, September-verscheping, 14 1/4 ct.; Benkoelen Robusta, September-verscheping, 15 1/4 ct.; Mandheling Robusta, September-verscheping, 16 1/4 ct.; W.I.B. f.a.q. Robusta, September-verscheping, 20 1/2 ct., alles per 1/2 K.G., cif, uitgeleverd gewicht, netto contant.

De noteringen aan de Rotterdamse termijnmarkt bewogen zich in uiterst enge grenzen afwisselend op en neder en sloten dooreen ongeveer 1/2 ct. per 1/2 K.G. lager dan een week tevoren.

De officiele loco-noteringen werden alhier 1 ct. per 1/2 K.G. verlaagd en kwamen voor Superior Santos op 26 ct. en voor Robusta op 24 ct.

De slot-noteringen te New-York van het aldaar geldende gemengd contract (basis Rio No. 7) waren:

Table with 4 columns: Date, Sept., Dec., Mrt., Mei. Rows include 4 September, 31 Augustus, 24 Augustus, 17 Augustus.

De dezer dagen verschenen Statistiek van de Firma G. Duuring & Zoon te Rotterdam geeft aan, dat in Augustus de aanvoer geweest is als volgt:

Table with 3 columns: 1931, 1930, 1929. Rows include in Europa, Ver. Staten van Amerika, Totaal.

De Aanvoeren in Europa en in Amerika tezamen gedurende de eerste acht maanden van het jaar bedroegen 17.908.000 balen tegen 15.308.000 balen in 1930 en 14.681.000 balen in 1929.

Table with 3 columns: 1931, 1930, 1929. Rows include in Europa, Ver. Staten van Amerika, Totaal.

De Afleveringen in Europa en in Amerika tezamen ge-

AN GROOTHANDELSPRIJZEN 1)

Large table with columns for METALLEN (Zilver, IJzer, Koper, Tin, Lood) and TEXTIELGOEDEREN (Katoen, Wol). Includes sub-columns for various grades and prices per unit.

invoering van de huidige officiele noteringswijze (Jan. 1928); vanaf 16 Dec. 1929 74/5 K.G. Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 Z.-Russische. 1) = Malting vóór de invoer. 2) Notering Schotland 59/6. 3) 58/- . 4) 4 Sept. 5) 3 Sept.

Economisch-Statistische Berichten

BIJVOEGSEL BETREFFENDE ENKELE BRABANTSCH-INDUSTRIËN.

WOENSDAG 9 SEPTEMBER 1931

No. II

DE OPKOMST VAN DE NOORD-BRABANTSCH-INDUSTRIË.

Door Prof. Dr. Z. W. SNELLER.

Onze kennis van de economische geschiedenis van Noord-Brabant is niet dan hoogst onvoldoende. Wij weten, dat onder de Republiek de toestand verre van gunstig was — rector Goossens van Tilburg is het voor enkele jaren nog weer komen bevestigen —, maar hoe de economische gesteldheid was, in vergelijking met die van andere diluviale gebieden in Nederland en daar buiten, bijv. Overijsel, Belgisch Brabant en Westfalen, en welke kiemen van economisch leven er scholen in den bodem en hoe die kiemen tot ontwikkeling zijn gebracht, dat alles ontsnapt goeddeels aan onze waarneming. Eerst een reeks van economisch-historische detail-studies zal hier opening van verborgenheden kunnen geven.

Als vaak de arme diluviale landstreken was ook Noord-Brabant van ouds een gebied van textielnijverheid. De schrale bodem dwong den landman tot het zoeken naar bijverdienste; de grauwe winterdagen en de lange avonden in het eenzame land boden gelegenheid die te vinden in spin- en weefbedrijf. Deze huisnijverheid kwam in afwisseling en ook in samenwerking met de agrarische productie voor, wijl de grondstof vaak werd betrokken van eigen akker en eigen vee.

Reeds in de 16e eeuw moet de wol- en de linnennijverheid in Noord-Brabant niet zonder beteekenis geweest zijn. In 1547 verleende Karel V aan 's-Hertogenbosch octrooi voor het heffen van belastingen op verbruiksartikelen. De druk dezer accijnzen werd toen gelegd o.a. op „lynen lakens, door die buytenman oft die bynnenman (d.w.z. door den bewoner der provincie of door den Bossenaar) bynnen den Bossche vercoft” — 's-Hertogenbosch was destijds een belangrijke linnenmarkt —; voorts op wollen lakenen „bynnen der stadt (nl. 's-Hertogenbosch), tot Oosterwijk ofte Thilborch gemaect; item Weertsche, Neertsche, Kesselsche, Geldropsche ende diergelycke lakens”. Deze accijnsregeling geeft dus iets als een staalkaart van de toenmalige Noord-Brabantsche textielindustrie. Als dorpen en landstadjes van textielbedrijf zouden we voorts nog Helmond, Eindhoven, Stratum, Gemert en Woensel kunnen noemen — hun linnenwevers komen in de 16e eeuw als ingeschreven poorters in de Utrechtsche stadsregisters voor; tenslotte Breda, waar ondernemers waren gezeten, die linnen lieten weven in de stad en op het omliggende platteland.

In de 16e eeuw vormden de Nederlanden één economisch rayon, dat zijn brandpunt in Antwerpen vond. In deze stad, markt- en stapelplaats van wereldbeteekenis, concentreerde zich de in- en uitvoerhandel der Nederlanden. Voorzover de Brabantsche textielnijverheid boven de vervulling der locale behoeften ging en werkte voor export, geschiedde die export over Antwerpen; ook het Bossche linnen, dat ter bleeking vaak naar Haarlem werd gezonden, kwam meestal in Antwerpen met den wereldhandel in contact.

* * *

Deze oriëntering der Brabantsche nijverheid veranderde in 1585. Antwerpen viel toen in Spaansche handen; de Geuzen sloten de Schelde; de handel kwijnde weg van de eens zoo trotsche Scheldestad.

Toen waakte in het Noorden het economisch leven op en werd Amsterdam de groote handelsmetropool, de internationale stapelmarkt, waar de draden van den wereldhandel in elkander werden gestrengeld. Onder de prikkeling van Amsterdam, en ook van Rotterdam, dat mede een zelfstandige internationale marktfunctie verwierf, zij het van geringer beteekenis dan Amsterdam, groeiden Leiden en Haarlem, de eerste als stad van wol-, de tweede van linnenbedrijf.

De gang der dingen in Leiden en Haarlem was in groote trekken deze, dat de wol- en linnennijverheid er gaandeweg vervangen werden door den handel in wollen en linnen stoffen, met welken nog de eindbewerkingen van het goed bleven verbonden. Haarlem bezat van ouds dit meer commerciële karakter; Leiden verkreeg het gaandeweg, beide onder invloed van de hooge loonen, die in de tijden vóór de industriële revolutie, d.w.z. van de mechaniseering der nijverheid, toen bijna alle nijverheidsproductie nog door handenarbeid geschiedde, een overwegende beteekenis bezaten. In de dure Hollandsche binnensteden was de weverij niet meer vol te houden; zij werd weggeperst naar het goedkoope platteland, naar Twente, dat in samenwerking met Haarlem werkte; naar Brabant, dat in economische afhankelijkheid van Leiden en Haarlem kwam.

Want hoe weinig er ook bekend moge wezen van de geschiedenis der Brabantsche textielnijverheid in de 17e en 18e eeuw, dit mag niet worden vergeten, dat haar nieuwe ontwikkeling in de zoozeer gesmade tijden der Republiek van uit het handelsdrijvende Holland werd in gang gezet. Tilburg begon te leven in afhankelijkheid van Leiden, dat opdrachten voor spinnen en weven gaf; Eindhoven en Helmond in afhankelijkheid van Haarlem. De textielondernemers der Hollandsche steden — de drapeniers en lakenreiders hier, de linnenreiders ginds — namen de goedkoope plattelandsnijveren in hun dienst; hun kapitaal en hun handelsrelaties maakten er de nieuwe opleving der nijverheid mogelijk.

In de tweede helft der 17e eeuw zien we Tilburg en omgeving in relatie met Holland komen. In de 18e eeuw werkten de Brabantsche huisnijveren in en om Tilburg voor de Leidsche lakenreiders. Een Leidsch getuigenis van 1757 zegt het met zooveel woorden, sprekend van „lakenen, dewelke voor Leydsche gedebiteerd worden (d.w.z. als Leidsche in den handel worden gebracht), maar veelal voor rekening van onze kooplieden (d.w.z. de Leidsche lakenreiders) ten platten lande als Oosterhout, Oosterwijk, Tilburg en elders in de Meyerije van 's-Hertogenbosch gefabriceerd worden, alwaar de levensmiddelen en huishuur beter koop zijn als in onze stad, en alwaar de arbeidslieden, schoon voor minder loon werkende, den bloey en welstand dier plaatsen grotelijks bevorderen”.

Voorloopig hielden de Leidsche ondernemers de fijnere eindbewerkingen, vollen en droogscheren en verven, nog in eigen hand, en had het ruwere spinnen en weven in Tilburg c.a. plaats. Uit Holland kwamen de opdrachten; uit Holland kwamen ook de grondstoffen; naar de Hollandsche opdrachtgevers ging het

ruwe geweven product. Het was in één woord de „commissaire wollenakenfabriek”, die in de 18e eeuw het karakter van Tilburgs wolnijverheid bepaalde.

Maar de tendenz tot emancipatie was aanwezig, welke zich in de tweede helft der 18e eeuw dan ook geleidelijk voltrok. Tenslotte trokken Leidsche ondernemers met pak en zak naar Brabant over. Zoo de bekende patriot Pieter Vreede, die zich in 1790 in Tilburg vestigde en daarmee het zelfstandig worden van de Tilburgsche wolnijverheid tot uitdrukking bracht.

* *

Wij zouden nu over de linnennijverheid van Eindhoven en over haar groei onder de schuts van Holland moeten verhalen. Helaas ontbreken echter de gegevens voor het teekenen van een nauwkeurig beeld. Het archief te Eindhoven is arm aan oude stukken, en slechts uit enkele verspreide gegevens valt er een voorstelling te vormen, die echter aan duidelijkheid veel te wenschen overlaat. Die gegevens doen ons in en om Eindhoven een linnennijverheid zien, geleid door ondernemers, die hun garen uit Holland ontvingen, die het lieten verwerken door wevers in het kleine landstadje en op het platte land en die hun lijnwaden dan weder naar Holland zonden.

Des te beter zijn wij, dank zij den arbeid van den heer Heeren, over het minder belangrijke Helmond ingelicht. Ook daar bestond een belangrijke linnenweverij. Oudtijds was deze zelfstandig boerenbedrijf, met verkoop aan den collecteerenden handel, die den boerenwever opzocht onder zijn strooien dak of mogelijk hem ontmoette op de linnenmarkten.

Uit zulk een collecteerenden handelaar kon licht een ondernemer groeien, die eenig kapitaal bezat, de grondstof, het linnen garen, uitgaf aan de thuiswevers, van hem de geweven stof ontving, soms ook zorgde voor bleek en opmaak en dan het lijnwaad in den handel bracht. Sporen van zulk een kapitalistisch-georganiseerde huisindustrie zijn reeds aanwezig in het laatst der 17e eeuw, echter zwak, daar de Helmondsche entrepreneurs niet economisch zelfstandig waren, maar stonden in dienst van de Haarlemsche linnenrederij.

De geschiedenis herhaalt zich. Zoals Tilburg is opgekomen in afhankelijkheid van de wolstad Leiden, zoo Helmond in afhankelijkheid van de linnenstad Haarlem, echter met dit onderscheid, dat het linnenbedrijf te Haarlem, gelijk wij zagen, reeds vroeg een commerciëel karakter droeg en dus te eerder ertoe kwam onderdeelen van de bewerking uit te geven buiten Haarlem, in het goedkoope Brabantsche land.

In Haarlem woonden de „fabriqueurs”, die meest apprêteurs en handelaars waren, de „heeren fabriqueurs”, zooals men in Helmond deemoedig zeide, dankbaar gestemd jegens de principalen, die aan de „commissiebazen” de opdrachten verstrekten, hun de geschoren kettings deden toekomen en later het linnen van hen terug ontvingen. Deze Helmondsche „commissiebazen” hadden weder de weverspatroons met hun knechts en leerjongens in hun dienst, hetzij in Helmond zelf, waar zij met die wevers in één gilde vereenigd waren, hetzij op het omgelegen platte land.

Aanvankelijk werd meest uit linnen geweven, tot ongeveer het midden der 18e eeuw. Toen kwam de buitenlandse mededinging op met kracht, van Hamburg en Bremen, met hun Silezische en Westfaalsche linnens; ook van het voor vlasbouw en bleekkerij zoo geëigende Ierland. De Haarlemsche reeders werpen zich dan op de bontweverij, d.w.z. op de weverij van wit-blauw-geruite of -geblokte stof. Uiteraard volgt Helmond na. De witte lijnwaden, en later de bonte goederen, werden door de Haarlemsche ondernemers naar West-Indië geëxporteerd.

Een mededeeling uit het jaar 1777 teekent het Helmondsche bedrijf met een enkelen trek, sprekend van „bonte lijnwaten, door coopliden van Haarlem alhier in commissie om te weven gezonden, die daarmee handel drijven principalijk op de West-Indiën.”

Natuurlijk moesten de Helmondsche commissiebazen er naar streven van hun Haarlemsche opdrachtgevers los te komen en „een fabricq voor eygen rekening” bij de hand te nemen. Het is dezelfde gang van zaken, dien we reeds in Tilburg hebben gezien.

Het woord „fabricq” mag ons niet in verwarring brengen. Het bedoelt niets anders dan het entrepreneursbedrijf in de huisindustrie, maar nu van den tot economische zelfstandigheid gekomen entrepreneur. Zulk een zelfstandig ondernemer, zij het in zakformaat, was Johannes Raymakers, de stamvader van een Brabantsch fabrikantengeslacht, wiens koopmansboekje uit 1772 en volgende jaren is bewaard gebleven. Raymakers treedt op ons toe als een man van veelzijdige activiteit; hij heeft loonwevers in dienst; laat in loon bleeken; verzendt goederen naar Haarlem voor de apprêtuur; maakt reizen naar Haarlem en Amsterdam; verkoopt er bonte lijnwaden. Hij houdt een kruidenierswinkeltje, waar hij zout, koffie en olie debiteert. Hij staat onder verdenking van gedwongen winkelnering.

Het is alles wat klein en wat beperkt, maar als na 1795, onder invloed van het continentale stelsel en den concurrentiestrijd met Engeland, de industriële revolutie inzet; als mede onder Franschen invloed de gildebond gebroken wordt, waarin deze entrepreneurs gevangen zaten, dan zal de Helmondsche huisindustriële organisatie uitgroeien tot een fabriekssysteem; de aan den gildebond ontsprongen entrepreneurs worden fabrikanten; de uit de gildenorganisatie weggeleden loonwevers declasseren tot fabrieksarbeiders, onder wie zich gaandeweg ook de boerenwevers mengen, die zich los maken van het land.

Men zou de geschiedenis der Langstraatsche schoenen leerindustrie in bijzonderheden willen kennen. Zij kan waarschijnlijk een dankbaar object voor een monographische studie zijn. Zoolang deze monographie evenwel niet geschreven is, zullen we ons met schematische kennis moeten behelpen.

Reeds in het midden der 18e eeuw moet de schoenenindustrie in de Langstraat van zekere beteekenis zijn geweest. Dit blijkt o.a. uit een ordonnantie van het Gerecht van Leiden, van 1742, waarin wordt opgemerkt, dat toevoer van „schoenmakerswerk in de Langestraet... gemaakt”, de stedelijke markt berderft, ten nadeele van de stedelijke schoenmakers. Het schoenwerk, dat uit de Langstraat kwam, was $\frac{1}{4}$ lager in prijs dan dat van Leiden.

Wij zien hier hetzelfde verschil in productiekosten zich openbaren, dat ook bij de weverij kon worden opgemerkt. Het was den Hollandschen stadsbewoners onmogelijk te concurreeren tegen de Brabantsche platelandshuisindustrie.

Als huisindustrie, onder leiding van entrepreneurs, heeft de Langstraatsche schoenenindustrie bestaan tot ver in de 19e eeuw. Die ondernemers vonden afzet voor hun handwerk, voornamelijk in de steden van Nederland. Zij hadden thuiswerkers in dienst; of verzamelden enkele handwerkers in een loods. Mag men de geruchten gelooven, die over deze entrepreneurs de ronde doen, dan muntten zij niet uit door sociaal besef. Lage loonen en dwang van winkelnering worden hun ten laste gelegd.

Heel langzaam aan moderniseerde zich de nijverheid. Het Gemeente-verslag van Waalwijk vermeldt in 1859 de invoering van de stikmachine, voor het vasthechten van het overleer. Dit begin van mechaniseering schiep intusschen nog geen fabriekssysteem. Dit brak eerst door, toen ook het walsen en stanzen en de overige bewerkingen machinaal geschieden konden. De arbeiders werden toen geconcentreerd om de machine in de fabriek, waar de stoom de beweegkracht ging leveren. Zoo groeide in het laatst der 19e eeuw de moderne schoenindustrie, die zich in Brabant een waardige plaats veroverde naast de beide andere historische industrieën van inheemschen grond, de wol- en de linnennijverheid.

DE NEDERLANDSCHE SIGARENNIJVERHEID.

Door H. VAN DER PUTT.

Wanneer men hoort spreken van Brabantsche industrie, denkt men onmiddellijk aan het sigarenbedrijf.

Niet ten onrechte. Geen enkele industrie is daar zoo verbreid en algemeen.

Voor al in Zuid-Oost Brabant kan men haast geen plaats — hoe klein ook — aanwijzen waar niet een of meerdere sigarenfabrieken gevestigd zijn. In Eindhoven telt men 57 sigarenfabrieken; in het geheele district van de Kamer van Koophandel van Eindhoven 167. In de provincie Noord-Brabant wordt ruim 65 pCt. van het geheele sigarenverbruik geproduceerd.

Voor de sigarenindustrie hebben de Brabantsche industriedagen, die toch voornamelijk de bedoeling hebben om de bevordering van het Nederlandsch Fabriekaats te propageeren, niet die beteekenis als voor de bedrijven, die met buitenlandsche concurrentie te kampen hebben.

De Nederlander weet gelukkig, dat er geen betere en goedkoopere sigaren zijn dan de Nederlandsche en als hij daar al niet grondig van overtuigd was, zouden de invoerrechten hem wel leeren, om aan het nationaal product de voorkeur te geven.

Het invoerrecht op sigaren bedraagt 30 pCt. van de waarde met een minimum van f 15 per 1000. Daardoor werd de abnormale invoer, die in het valutajaar 1922 circa 400 millioenen bedroeg, afdoende gekeerd. De invoer van sigaren was in 1929 991.000 stuks; in 1930 918.000. De talrijkheid der bedrijven is een beletsel tot kartelvorming, bevordert zelfs sterk de haast ongezonde concurrentie.

De zeer matige prijzen, die de fabrikanten op de Nederlandsche markt bedingen kunnen, zijn oorzaak, dat, alhoewel de export naar de meeste landen door hoge tarieven wordt tegengehouden, deze in de laatste jaren toch niet terugloopt, dank zij de behoorlijke afname van onze koloniën.

Uitvoer van sigaren.

	Totaal	Ned.-Indië
1926	49.285.000	26.096.000
1927	55.266.900	29.790.000
1928	58.552.000	32.192.000
1929	57.439.000	32.556.000
1930	51.084.000	31.123.000

Aangezien de totale sigarenproductie in Nederland 1.419.816.000 stuks bedraagt, ziet men dat de export in verhouding slechts een zeer gering gedeelte ervan uitmaakt, nl. *minder dan 4 pCt.!*

Van de allergrootste beteekenis is het binnenlandsch verbruik.

Het verbruik van sigaren heeft zich als volgt ontwikkeld:

1925	1.062.972.000	1928	1.266.889.000
1926	1.145.089.000	1929	1.346.089.000
1927	1.197.612.000	1930	1.369.650.000

Voor de vervaardiging van deze hoeveelheden zijn ruim 20.000 arbeiders noodig. In 1916 was het aantal 27.000. Men mag gerust aannemen, dat de overtollige werkkrachten door overlijden en door overgang naar andere industrieën zijn afgevoerd. Schakelt men deze crisisperiode uit, dan kan van een beteekenende werkloosheid niet gesproken worden. Dit is ten deele ook toe te schrijven aan het feit, dat in de laatste jaren slechts weinig leerlingen werden aangenomen.

Merkwaardig is wel, dat nog steeds circa 1500 Belgen op de Brabantsche sigarenfabrieken werkzaam zijn.

Blijkens een uittaling van een afgevaardigde van den Chr. Tabaksbewerdersbond van Brussel op het jongste congres van den Ned. R.K. Tabaksbewerdersbond hebben de tabaksbewerders van België hun Mi-

nister van Financiën overgehaald om het voorstel tot verhooging van invoerrechten op sigaren terug te nemen op grond van het feit, dat er meer sigaren door Belgische onderdanen in Nederland worden gefabriceerd dan Nederlandsche sigaren in België ingevoerd. Meermalen heeft men de vergelijking gemaakt tusschen de rookcapaciteiten van een Nederlander en een buitenlander.

Rookt een Nederlander (vrouwen en kinderen inbegrepen) per jaar 171 sigaren, een Belg rookt er 80, een Duitscher 120, een Deen 90, een Amerikaan 55.

Schakelt men vrouwen en kinderen uit, en neemt men aan, dat de helft van de rookers ook sigarenrookers zijn, dan komt men op een gemiddeld sigarenverbruik van 800 per jaar.

In Denemarken heeft men het verbruik van sigaren bevorderd door verhooging van den accijns op sigaretten. Hetzelfde geschiedt hier ook, doch niet met gelijke uitwerking. De in Denemarken in 1928 ingestelde belastingverhoging liet nl. de sigaren vrij. Het gevolg daarvan was, dat het sigarettenverbruik daalde van 1544 millioenen stuks (1928) op 1018 millioenen (1929) en de consumptie van sigaren steeg van 209 millioenen (1928) op 263 millioenen (1929). De fiscus ontving desniettegenstaande in 1929 circa 4 millioenen Kr. meer dan in 1928.

De wetgever heeft ook hier te lande gevoeld, dat de sigarenindustrie van zeer groote beteekenis is voor de nationale welvaart, omdat de kosten van dit product voor meer dan een derde deel door het loon worden gevormd.

Het is in vele landen zoowat de gewoonte geworden, om telkens wanneer er tekorten op de begroting ontstaan, de tabaksbelasting te „herzien”. Nederland heeft reeds een aanvullende accijns op sigaretten gekregen.

De gevoelige terugslag, die de belastingverhoging in Duitschland op den Nederlandschen tabakshandel heeft teweeggebracht, duidt erop, dat de direct belanghebbenden bij een bloeiend sigarenbedrijf niet alleen onder de werkgevers en werknemers gevonden worden, maar dat de tabakshandel en de Indische planters in hun eigen belang met de meeste zorg zullen waken voor de industrie.

De tabaksmaatschappijen en de tabakshandel hebben bij onze sigarenindustrie zeer groote belangen. In de jaren 1929 en 1930 werd voor ongeveer 9 millioenen gulden per jaar Sumatratapak verwerkt, dat is ongeveer een zevende van den oogst. Het is een bekend feit, dat — nu de animo van de Duitschers om het dure zandblad te koopen geluwd is — het juist de Nederlandsche fabrikanten zijn, die de prijs van het „fancy” bepalen.

Dat de tabaksaccijns onze rookers toch al niet onbeduidend belast, blijkt uit de volgende vergelijking. De opbrengst van de tabaksbelasting was in 1930 in:

Duitschland . . .	f 686.000.000	Nederland . . .	f 28.818.611
Denemarken . . .	„ 17.550.000	Noorwegen . . .	„ 10.790.350
België	„ 16.822.260	Zwitserland . . .	„ 12.205.888
Engeland	„ 753.516.240		

Vermelde ik reeds, dat de werkgelegenheid in de sigarenindustrie in de laatste jaren ongeveer gelijk is gebleven, merkwaardig is het wel, dat de grootindustrie zich steeds verder ontwikkelt ten koste van de kleinbedrijven.

In de eerste plaats dient opgemerkt, dat het vermeerderd verbruik van de laatste jaren geen werkgelegenheid tengevolge heeft gehad, omdat deze vermeerdering hoofdzakelijk op rekening komt van de goedkoopere cigarillos, die meest machinaal worden vervaardigd, zoodoende is er voor uitbreiding van de kleinindustrie in die richting geen gelegenheid.

	Aantal fabrieken			Aantal sigarenmakers		
	1925	1927	1928	1925	1927	1928
1—10 sigarenmakers	588	844	580	2022	2574	1905
11—50 "	143	144	132	3065	3187	2921
51—100 "	27	28	28	1938	2074	2108
meer dan 100 "	22	22	25	3368	3767	4929

Van de 20.000 arbeiders, die in 1928 in de industrie werkzaam waren, werkten er ongeveer 60 pCt. bij 53 firma's en thans is dit percentage zeker tot 65 pCt. gestegen.

Voor den sigarenfabrikant is de teruggang van het verbruik van dure sigaren van zeer groote beteekenis. Daardoor immers wordt het winstcijfer sterk beïnvloed.

Het volgend staatje bewijst deze teruggang.

	Verbruik van sigaren.		
	minder dan 5 ct.	5 t/m. 10 cts.	v. 10 cts. en hooger
1923	11 %	82.20 %	6.80 %
1926	17.23 "	76.67 "	6.10 "
1929	20.99 "	73.13 "	5.88 "
1930	20.73 "	73.55 "	5.72 "

DE BRABANTSCH E LEDERINDUSTRIE.

Door Mr. W. P. M. VAN DER LOO.

De lederindustrie kan zeker tot de „echte” Brabantsche industrieën gerekend worden. Het grootste deel der Nederlandsche lederfabrieken — waaronder de voornaamste — bevindt zich immers in Noord-Brabant. In 1929 waren daar 96 van de 119 groote ondernemingen en 65 van de 75 kleinere. De belangrijkste centra zijn: Dongen, Eindhoven, Gilze-Reijen, Loon op Zand, Oisterwijk, Tilburg en Waalwijk.

Sinds den oorlog is de aard van deze industrie sterk veranderd; terwijl het aantal ondernemingen verminderde, steeg de sterkte van het personeel aanmerkelijk.

Bestonden er immers volgens een uitgave van de Directie van den Arbeid in 1910/1911 431 inrichtingen met 2.005 daarin werkzame personen, in 1928 waren er 116 ondernemingen met een personeelsterkte van 3.220 personen en bovendien 79 kleine kuiplooiërijen. Vele kuiplooiërijen werden lederfabrieken; het handbedrijf werd machinaal bedrijf; langdurige looiing werd snel looiing. In 1911 waren er 117 ondernemingen met krachtwerktuigen en 245 zonder. In 1927 was deze verhouding 142 en 58. In 1910/11 waren er 392 kuiplooiërijen, die met 2 of 3 arbeiders werkten. Thans is er een fabriek, die ongeveer 900 arbeiders in dienst heeft.

De groei der productie moge blijken uit de volgende gegevens:

In 1910/11 werden ongeveer 925.000 huiden en velen verwerkt.

In 1929 was het verbruik van runder- en buffelhuiden pl.m. 1.078.000 stuks; en van kalfsvellen: 1.770.000 stuks.

Het verbruik van schapenvellen was in 1929 ongeveer even groot als in 1911. Het getal verwerkte geitenvellen en paardehuiden liep terug. In 1910/11 werden 70 pCt. van de tot zoolleer verwerkte huiden kuipgeloid en 30 pCt. vachegeloid. In 1929 waren deze cijfers resp. 95 pCt. en 5 pCt.

De productie van overleder ging nog veel sterker vooruit dan die van zoolleder.

De verhoudingscijfers van de totale waarde van overleder, zoolleder en tuigleder waren resp. in 1917 en 1928: 27,54; 67,42; 5,2.

Het zoolleder wordt meestal niet in heele huiden verkocht, maar verdeeld in croupous en afval (halzen, liezen, e.d.). Bedraagt de croupon ongeveer 50 pCt. der oppervlakte van de huid, haar verkoops prijs is ongeveer 72 pCt. van de totaal-opbrengst. De afval wordt voor het grootste deel verwerkt in de schoenfabrieken.

Hieronder volgt een staat van de Nederlandsche productie en afzet van plantaardig geloid zoolleder (afval inbegrepen)*)

Uit deze statistiek blijkt, dat voor zoolleder een uitvoersaldo bestaat en de Nederlandsche zoolleerfabrieken dus geheel in staat zijn, de binnenlandsche behoefte te bevredigen.

*) Alle cijfers ontleend aan de publicaties van het Centraal Bureau van de Statistiek. De getallen over 1931 hebben betrekking op de maanden Januari t/m. Juli.

	Invoer		Uitvoer		Productie in Nederland	
	1000 KG.	1000 Gld.	1000 KG.	1000 Gld.	1000 KG.	1000 Gld.
1928 ..	673	1.218	1.030	1.988	9.389	18.198
1929 ..	406	772	993	1.500	9.661	15.910
1930 ..	297	537	1.213	1.620	—	—
1931 ¹⁾	201	276	646	853	—	—

	Verbruik Nederl. Schoenfabrieken		Voor reparatie	
	1000 KG.	1000 Gld.	1000 KG.	1000 KG.
1928	4.915	8.055	4.116	9.345
1929	4.903	7.102	4.199	8.080

De gemiddelde prijzen van uitgevoerd vachezoolleder in huiden en croupous, bedroegen resp. in 1927, 1928, 1929, 1930 en eerste halfjaar 1931 per KG. f 2,49; f 2,75; f 2,22; f 1,99 en f 1,88.

In 1929 waren de productieverhoudingen van resp. vache-huiden en croupous, vache-afval; kuipgeloid huiden en croupous; kuipgeloid afval in 1000 KG.: 5.017; 4.313; 260; 71 en in 1000 Gld.: 10886; 4283; 676 en 65.

Hier volge een statistiek betreffende plantaardig en chroomgeloid overleder:

	1000 KG. 1000 Gld.		1000 KG. 1000 Gld.	
	Invoer		Uitvoer	
1928	932	9.908	1.472	16.424
1929	864	8.311	1.410	14.736
1930	908	7.454	1.519	13.757
1931 ¹⁾	521	3.826	809	6.379

	Productie in Nederland.		Verbruik Ned. Schoenfabrieken.	
	vierk. voet	1000 Gld.	vierk. voet	1000 Gld.
1928 ..	32.298	23.460	14.802	11.576
1929 ..	31.657	20.705	19.509	10.865

Voorts een statistiek over voeringleder, tuig- en zadelleder, drijfriemenleder, zeemleder.

	Invoer		Uitvoer	
	1000 KG.	1000 Gld.	1000 KG.	1000 Gld.
1928	1.029	5.039	856	3.978
1929	1.010	5.048	823	3.601
1930	1.168	5.079	695	2.915
1931 ¹⁾	608	2.463	409	2.112

In totaal wordt in Nederland leder geproduceerd in 1928 voor pl.m. f 48.531.000. In 1929 voor f 42.102.000.

Uitgevoerd werd in 1928 voor f 24.886.209 (zonder lakleder, waarvan geen statistieken gepubliceerd worden). In 1929 was dit: f 23.480.422. De uitvoer heeft met ernstige moeilijkheden te kampen door de steeds hooger wordende invoerrechten, die overal geheven worden. Engeland en Nederland zijn de eenige landen, waar geen invoerrecht op leder bestaat. De overgrote meerderheid der lederfabrikanten is georganiseerd in de Federatie van Vereenigingen van Nederlandsche Lederfabrikanten, die zich de economische behartiging der lederfabrikanten ten doel stelt. Sinds het begin van dit jaar worden onderhandelingen gevoerd over afsluiting eener collectieve arbeidsovereenkomst.

¹⁾ De cijfers over 1931 hebben betrekking op de eerste 6 maanden van dit jaar.

DE NEDERLANDSCHE WOLNIJVERHEID.

Door Mr. B. J. M. VAN SPAENDONCK.

De wolnijverheid neemt na de katoenindustrie onder de verschillende branches der textielnijverheid in Nederland de eerste plaats in, zoowel wanneer men rekening houdt met de waarde der geproduceerde goederen, als met het aantal arbeiders, dat in de bedrijven te werk wordt gesteld. Wanneer wij in dit verband over de Nederlandsche wolnijverheid spreken, dan vatten wij onder deze benaming samen de fabricage van sajete en garens, van wollen en halfwollen manufacturen, alsmede van wollen dekens. Andere textielbedrijfstakken, die eveneens wol verwerken, zooals bijv. de tapijtfabrieken, de tricotagefabrieken, de trijpfabrieken, alsmede ondernemingen, die nauw met de wolnijverheid verband houden (wolwasscherijen, kunstwolfabrieken, loonververijen), laten wij derhalve hier buiten beschouwing.

De onder de wolindustrie in den hierboven aangegeven zin te rangschikken ondernemingen zijn in het algemeen tot de middelgrootte bedrijven te rekenen. Groot-bedrijven in den eigenlijken zin des woords, zoekt men er tevergeefs onder en wanneer men een enkel bedrijf met een personeel van boven 500 arbeiders buiten beschouwing laat, is een onderneming met een personeel van 100 tot 300 man als het normale type te beschouwen.

Volgens de meest recente statistische gegevens — die over 1929 — telde Nederland 78 ondernemingen, die tot de wolnijverheid kunnen worden gerekend, met een totaal-personeel van 11.802 man, overeenkomende met een gemiddelde personeelsterkte van 150 man. Deze 78 ondernemingen hadden tezamen 257.764 spinnen en 4.982 weefgetouwen.

Zoowel het aantal spinnen als het aantal getouwen vertoonden in de na-oorlogsjaren geen wijziging van beteekenis: het verlies in aantal spinnen en getouwen door de liquidatie van een 6-tal ondernemingen sinds 1921, werd gecompenseerd door de uitbreiding der overige inrichtingen.

Eenige verdere gegevens mogen den omvang der Nederlandsche wolnijverheid nader illustreeren.

In deze 78 ondernemingen werden in 1929 verwerkt 3.178.000 KG. vette wol, 3.874.000 KG. gewasschen, ruggewasschen en gekamde wol, alsmede 2.619.000 KG. niet zelf gesponnen garens.

Terwijl in de hoeveelheden verbruikte vette wol en verbruikte gewasschen, ruggewasschen en gekamde wol in de na-oorlogsjaren geen ingrijpende verandering optrad, vertoonde het verbruik van niet zelf gesponnen garens een belangrijke stijging, zooals onderstaande cijfers illustreeren:

	Verbruikte garens (niet zelf gesponnen)
1921	970.000 KG.
1922	1.160.000 "
1923	1.210.000 "
1924	1.230.000 "
1925	1.270.000 "
1926	1.680.000 "
1927	2.180.000 "
1928	2.480.000 "
1929	2.619.000 "

Deze belangrijke toename in het verbruik van niet zelf gesponnen garens moet worden toegeschreven aan een stijging in het verbruik van buitenlandsche kamgarens, in welke richting ook de cijfers der handelsstatistiek een aanwijzing geven. De invoer toch van wollen garens in Nederland bedroeg in dezelfde jaren als volgt (zie tabel bovenaan volgende kolom).

Deze belangrijke toename van geïmporteerde wollen garens vindt haar verklaring in de omstandigheid, dat Nederland niet over een eigen kamgarenindustrie beschikt. Afgezien toch van enkele ondernemingen, die op een bescheiden productie van kamgarens zijn ingesteld, wordt het overgrootte kwantum der in Nederland verwerkte kamgarens uit andere landen inge-

	KG.	Gld.
1921	1.527.000	7.333.000
1922	3.058.000	13.104.000
1923	2.428.000	10.708.000
1924	2.518.000	13.071.000
1925	2.395.000	12.817.000
1926	3.348.000	15.720.000
1927	4.024.000	18.876.000
1928	3.890.000	20.825.000
1929	4.101.000	19.785.000
1930	4.343.000	16.804.000

voerd. Bij dezen invoer nemen de kamgarenspinnerijen van Frankrijk, Duitschland en België de voornaamste plaats in.

Uit een en ander moet echter niet worden afgeleid, dat de meeste weverijen uitsluitend gekochte garens zouden verwerken. Het tegendeel is namelijk het geval. Van de 78 ondernemingen toch in de wolnijverheid zijn er 55 spinnerijen-weverijen, 9 uitsluitend spinnerijen en slechts 14 uitsluitend weverijen.

Ook wat de beteekenis betreft, nemen de spinnerijen-weverijen de voornaamste plaats in. De gecombineerde bedrijven toch (spinnerijen-weverijen) beschikten over 204.474 spinnen en 4.443 getouwen met een personeel van 9.071 man, terwijl de 14 uitsluitend weverijen beschikten over slechts 539 getouwen met 754 man personeel. De 9 uitsluitend spinnerijen telden 53.290 spinnen met 1.977 arbeidskrachten.

De spinnerijen-weverijen fabricceeren practisch uitsluitend strijkgarens, hetwelk in het eigen bedrijf wordt verwerkt.

Het sterk toegenomen verbruik van kamgarens heeft tengevolge gehad, dat in de laatste jaren bij een vaak bevredigende bedrijvigheid in de weverijen, de spinnerijen slechts op sterk beperkte capaciteit konden draaien.

De ondernemingen, die uitsluitend garens produceeren voor de verwerking in andere bedrijven, zijn in verschillende categorieën te onderscheiden, nl. sajete-garen-spinnerijen, tapijtgaren-spinnerijen en loonspinnerijen voor wollenstoffenfabrieken. Deze in-deeling geeft den aard hunner producten reeds aan.

Wat de geografische verdeling der wolnijverheid over Nederland betreft, zijn er van de 78 ondernemingen, 48 in Tilburg gevestigd, 9 in het overige gedeelte van Noord-Brabant (Eindhoven, Geldrop en Goirle), 9 te Leiden en 12 in andere plaatsen met name Almelo, Arnhem, Delden, Hengelo, Maastricht, Vaals, Veenendaal, Wierden en Wormer.

Van de 257.764 spinnen op 31 December 1929 waren er 161.959 in Tilburg in bedrijf, terwijl van de 4.982 weefgetouwen de Tilburgsche fabrieken er 3.499 bevatten.

Uit deze cijfers volgt, dat circa 60 pCt. der onder-

**ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING**

ROTTERDAM · AMSTERDAM · S GRAVENHAGE

KAPITAAL / 50.000.000
RESERVE / 20.000.000

SAFE DEPOSIT

LOKETTEN TER BERGING
VAN WAARDEN

150 KANTOREN IN NEDERLAND

nemingen, die tot de Nederlandsche wolnijverheid kunnen worden gerekend, in Tilburg zijn gevestigd en 73 pCt. in de provincie Noord-Brabant. Deze ondernemingen zijn voor het grootste deel bedrijven, die zoowel de spinnerij als de weverij omvatten.

Nemen wij als uitgangspunt het aantal spinspinnen, dan blijkt van het totaal-aantal spinspinnen Brabant 68 pCt. te bevatten, terwijl er van het aantal weefgetouwen niet minder dan 78 pCt. in Noord-Brabant (Tilburg 70 pCt.) zijn opgesteld.

De productie in de 78 tot de wolnijverheid te rekenen ondernemingen vertegenwoordigde volgens de laatst beschikbare gegevens — die over 1929 — een waarde van f 68.843.000 verdeeld als volgt:

Sajet en garens	f 15.764.000
Wollen dekens	„ 5.721.000
Wollen en halfwollen manufacturen	„ 43.662.000
Overige producten, waaronder ook afval „	2.761.000

Nemen wij als grondslag het aantal weefgetouwen, dan is het aandeel van Noord-Brabant in dezen omzet circa 53 miljoen gulden en het aandeel van Tilburg circa 48 miljoen gulden. Deze productie vindt in hoofdzaak haar afzet in het binnenland.

Van den totaal-afzet in 1929 toch van f 69.111.000 werd voor f 51.672.000 in Nederland geplaatst, terwijl voor een bedrag van f 17.439.000 met buitenlandse bestemming werd verkocht.

De manufacturen nemen uit den aard der zaak bij den export de eerste plaats in en wel voor een bedrag van f 15.208.000 in 1929.

Het cijfer van uitgevoerde wollen garens bedroeg in hetzelfde jaar f 3.083.000, terwijl voor een bedrag van f 553.000 aan wollen en halfwollen dekens werd uitgevoerd.

Bij haar uitvoermogelijkheden is de Nederlandsche

wolindustrie zwaar gehandicapt door de protectionistische handelspolitiek der meeste landen, die voor den export in aanmerking komen. Terwijl vrijwel in alle exportlanden de eigen wolnijverheid door hoge tariefmuren is omringd, is de Nederlandsche wolindustrie op haar eigen markt aan een zeer hevige concurrentie blootgesteld. De voor industrie-doeleinden bestemde garens kunnen toch in het algemeen geheel vrij van invoerrecht in Nederland worden geïmporteerd, terwijl alleen de garens in een bijzondere opmaking, die dezelve tot toonbankartikel stempelt, aan een invoerrecht van 8 pCt. zijn onderworpen.

Op wollen dekens en wollen en halfwollen manufacturen wordt een zeer bescheiden invoerrecht van 8 pCt. ad valorem geheven.

De in verhouding tot den bescheiden omvang der Nederlandsche markt abnormaal hoge cijfers van in Nederland ingevoerde wollen en halfwollen manufacturen, alsmede van wollen en halfwollen confectiegoederen, wijzen duidelijk uit, aan welke scherpe buitenlandse concurrentie de Nederlandsche wolnijverheid heeft weerstand te bieden.

In 1930 toch werd hier te lande voor een bedrag van niet minder dan f 33.516.000 aan wollen en halfwollen manufacturen ingevoerd en daarenboven voor een bedrag van f 28.147.000 aan wollen en halfwollen bovenkleeding voor mannen, vrouwen en kinderen.

Aangenomen kan worden, dat bij een totale consumptie aan wollen en halfwollen manufacturen van f 100.000.000 in Nederland slechts 50 pCt. door de Nederlandsche industrie wordt geleverd en de overige 50 pCt. door het buitenland.

Mogen de handelspolitieke verhoudingen onder den invloed van Genève zich in gunstige richting ontwikkelen: dan is daarmede tevens de toekomst der Nederlandsche Wolindustrie verzekerd!

DE ONTWIKKELING VAN DEN NEDERLANDSCHEN UITVOER VAN KUNSTZIJDE.

Door H. M. H. A. VAN DER VALK.

De snelle uitbreiding van de kunstzijde-industrie in de periode van 1924 tot 1929, welke misschien alleen geëvenaard wordt door de ontwikkeling van de chemische industrie, heeft een productiecapaciteit in het leven geroepen, welke de huidige consumptie thans verre overtreft. Sedert 1924 is de wereldproductie voor de afzonderlijke jaren, vergeleken met de voorafgaande jaren, als volgt gestegen:

1925	1926	1927	1928	1929
28 %	21 %	23 %	22 %	28 %

In overeenstemming met de sterk gestegen productie van kunstzijde, is ook de uitvoer aanzienlijk toegenomen. Alvorens tot een nadere beschouwing van den Nederlandschen uitvoer van kunstzijde over te gaan, willen wij eerst eenige aandacht schenken aan de wereldproductie. Deze heeft zich sedert 1913 als volgt ontwikkeld¹⁾ (zie tabel bovenaan blz. XXIII).

Terwijl ons land in 1913 nog in het geheel geen kunstzijde produceerde en zijn aandeel in de totale wereldproductie in 1924 2.2 pCt. bedroeg, was dit in 1930 tot 4.5 pCt. gestegen. Tevens blijkt uit deze tabel, dat evenals vóór den oorlog de kunstzijde-industrie slechts in enkele landen is geconcentreerd. Alleen heeft zich na den oorlog een verschuiving in de grootte van de productie der verschillende landen voltrokken. Landen als de Ver. Staten, Italië, Japan en enkele andere hebben hun productie aanzienlijk uitgebreid, terwijl Duitschland en Groot-Brittannië hun dominerende plaats hebben verloren. Daarbij moet men in het oog houden, dat een zeer belangrijk deel van de Amerikaanse productie onder contróle staat van Courtauld (Engeland) en ook de Glanzstoff

¹⁾ Ontleend aan het Handbuch der Internationalen Kunstseide Industrie.

(Duitschland) groote belangen in de Amerikaanse kunstzijdeproductie bezit.

Door de algemeene depressie, die vrijwel allerwegen de consumptie heeft verminderd, is in 1930 de productie in alle landen, behalve in Tsjecho-Slowakije en Japan gedaald. Daarom trekt vooral de sterke stijging van de productie van Japan met 43 pCt., vergeleken met 1929, de aandacht.

Hoewel de wereldproductie in 1930 met ongeveer 7 pCt. is gedaald, is de werelduitvoer in het afgelopen jaar nog iets gestegen, zooals uit het volgende overzicht blijkt¹⁾:

Uitvoer van kunstzijde.

Landen.	Hoeveelheid in miljoen K.G.					1929 herleid tot een perc. van 1929		1930 herleid tot een perc. van 1929	
	1925	1926	1927	1928	1929*	1925	1929	1925	1929
Belgie	3.32	3.22	3.72	3.98	3.19	3.03	96	95	95
Frankrijk	0.64	1.09	4.84	5.12	6.52	7.94	1,019	122	122
Duitschland	3.80	3.66	4.41	6.23	8.99	6.96	237	77	77
Italië	7.26	9.79	14.76	15.00	17.59	18.67	242	106	106
Nederland	3.04	5.54	7.20	7.78	8.85	9.22	291	104	104
Zwitserland	1.87	2.95	3.33	3.76	3.93	4.32	210	110	110
Gr.-Brittannië	3.27	2.65	3.79	4.33	3.70	2.92	116	79	79
Totaal	23.20	28.90	42.05	46.25	52.77	53.06	228	101	101
Totale waarde in miljoen \$	63.3	61.2	78.5	85.4	81.4	80.6	129	99	99
Gemiddelde prijs in \$ per 100 K.G.	272.8	211.7	186.7	184.6	154.3	151.9	57	98	98
Indexcijfers v/d uitvoer									
Hoeveelh.	100	125	181	199	228	229	—	—	—
Waarde ..	100	97	124	135	129	127	—	—	—
Prijs	100	78	68	68	57	56	—	—	—

* Voorloopige cijfers.

Terwijl Nederland, wat de productie betreft, de zesde plaats inneemt, staat ons land bij den uitvoer

¹⁾ Ontleend aan het „Mémorandum sur la Production et le Commerce 1925—1929/30”, uitgave van de Service d'Etudes Economiques van den Volkenbond.

Productie van kunstzijde in 1000 KG.

LANDEN	1913	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Vereenigde Staten	700	17.470	23.200	28.100	34.100	42.200	58.200	54.700
Duitschland	3.500	10.740	11.700	14.000	16.000	19.400	19.200	18.000
Groot-Brittannië	3.000	10.860	12.700	11.500	17.600	22.700	25.100	22.500
Italië	150	10.450	13.850	16.500	16.800	20.400	28.200	25.600
Frankrijk	1.500	5.590	6.500	9.000	12.000	13.500	22.400	20.100
Nederland	—	1.530	4.000	6.500	8.006	8.500	9.300	8.250
België	1.300	4.030	5.000	5.000	6.000	6.500	7.000	5.600
Zwitserland	150	2.000	2.500	3.800	4.500	5.500	5.500	4.300
Oostenrijk	700	1.000	1.500	1.500	1.800	1.800	2.100	750
Tsjecho-Slowakije	—	600	800	1.000	2.000	1.300	2.200	2.300
Polen	—	850	1.000	1.200	1.500	3.000	2.800	2.100
Japan	—	900	1.330	4.120	4.500	6.500	10.700	15.300
Wereldproductie	11.000	66.900	85.800	103.700	127.400	155.000	196.700	183.200

op de tweede plaats — in 1930 bedroeg onze uitvoer 17,4 pCt. van den werelduitvoer — daar bijna onze geheele productie over de grenzen gaat. Onze kunstzijde is dus een exportartikel in den waren zin des woords. Er zijn weinig industrieën in Nederland, waar een zoo groot gedeelte van de productie wordt uitgevoerd.

De uitvoer is sedert 1921 onafgebroken gestegen en heeft zich ook in de laatste jaren zeer gunstig kunnen ontwikkelen, ondanks de felle concurrentie, waaraan onze industrie is blootgesteld, en welke o.a. tot uiting komt in de enorm gedaalde uitvoerprijzen. De beide verschijnselen van onafgebroken stijging van het gewicht en daling van de waarde van den uitvoer blijken uit de volgende tabel:

Uitvoer van kunstzijde.
Gewicht in tonnen Waarde in f 1000 Prijs per KG.
(bruto) (bruto)

1921	364	3.512	9.65
1922	794	6.774	8.53
1923	1.754	11.932	6.80
1924	2.555	14.916	5.84
1925	2.847	15.360	5.40
1926	5.325	20.931	3.93
1927	6.952	25.895	3.73
1928	7.601	29.170	3.84
1929	8.602	27.256	3.17
1930	8.919	23.898	2.68
1931 (1e halfj.)	4.804	9.935	2.07

De prijzen staan thans op een niveau, waarop een loonende productie nauwelijks meer mogelijk schijnt. Het is dan ook te verwachten, dat de wereldproductie dit jaar wederom een daling zal ondergaan, om zich aan het verminderde verbruik aan te passen.

Niettemin is het van beteekenis, eens na te gaan, op welke wijze onze kunstzijde-industrie, ondanks de vele moeilijkheden, die haar in de laatste jaren door verhooging van invoerrechten in belangrijke invoerlanden in den weg zijn gelegd, voor haar gestegen productie een afzet heeft kunnen vinden. Wij heb-

ben daarvoor een opstelling gemaakt van de geografische verdeling van den uitvoer vanaf 1921, die men hieronder aantreft.

Op grond van dit overzicht kunnen wij de volgende opmerkingen maken:

1. De uitvoer is het grootst naar die landen, die zelf een belangrijke kunstzijde-industrie bezitten (Duitschland, Zwitserland, Tsjecho-Slowakije en Spanje), met uitzondering van Italië, de Ver. Staten en Engeland, die invoer door hoge rechten vrijwel onmogelijk maken. Dit verschijnsel is o.a. aan de volgende omstandigheid toe te schrijven.

De kunstzijde-industrie heeft zich in die landen gevestigd, waar van oudsher een textielindustrie bestond. Deze gaat langzamerhand, althans voor een gedeelte van de verwerking van wol en katoen op die van kunstzijde over. Nederland maakt hierop een uitzondering. In ons land is de kunstzijde-industrie vrijwel geheel op buitenlandischen afzet gericht, aangezien onze textielindustrie t.o.v. die in grootere landen te klein is. Bovendien komt daar nog bij, dat onze textielindustrie overwegend stoffen fabriceert, waarvoor kunstzijde niet gebruikt kan worden.

2. In overeenstemming met den voortdurend gestegen uitvoer is ook het aantal landen, waarheen de uitvoer zich richt, toegenomen. Terwijl in 1923 de uitvoer zich over 13 landen verdeelde, was dit aantal in 1930 tot 44 gestegen, hetgeen erop wijst, dat de Nederlandsche kunstzijde-industrie in een betrekkelijk korten tijd in de geheele wereld een afzet voor haar producten heeft kunnen vinden.

3. Dit is mede een gevolg van de omstandigheid, dat zij door verhooging van de invoerrechten in verschillende landen nieuwe afzetgebieden heeft moeten veroveren. Uit het overzicht blijkt duidelijk, welken invloed het in 1930 verhoogde invoerrecht van de Ver. Staten heeft gehad. Terwijl in de 4 jaren van 1926 tot 1929 gemiddeld jaarlijks meer dan 1 miljoen KG. werd geëxporteerd, daalde de uitvoer in

Uitvoer van Kunstzijde in tonnen (bruto).

	Duitsch-land	België	Frankrijk	Ver. Staten	Groot-Brittannië	Canada	Spanje	Zwitser-land	Tsjecho-Slowakije	China	Britsch-Indië	Japan en Korea	Ned. Indië	Argentinië	Brazilië	Zweden	Noorwegen	Dene-marken	Finland	Oostenrijk	Hongarije	Polen en Danzig	Italië	Australië	Syrië	Andere landen	Totale uitvoer	
1920	2	—	1	96	16	—	61	21	—	—	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	203
1921	49	—	3	129	103	—	3	59	4	1	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	364
1922	48	2	20	100	211	17	229	115	—	34	8	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	794
1923	12	—	37	551	374	22	250	194	—	158	20	110	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	11	7	—	4	1.754	
1924	86	16	304	289	828	58	247	340	7	148	8	109	—	24	—	22	—	—	—	—	—	—	17	1	—	46	2.555	
1925	90	4	88	651	752	145	281	276	7	249	71	93	6	36	2	4	1	—	—	5	—	—	14	1	1	69	2.847	
1926	831	29	57	1.699	542	383	389	190	27	361	218	211	5	108	10	10	15	3	13	39	1	1	2	9	12	160	5.325	
1927	2.101	84	19	1.404	291	449	295	416	99	652	296	36	11	269	54	52	27	40	57	87	9	9	1	19	8	167	6.952	
1928	2.551	151	124	930	284	711	257	259	140	509	423	22	16	213	111	73	27	153	99	68	11	28	4	211	17	209	7.601	
1929	2.890	354	120	1.372	39	859	249	244	159	447	267	68	17	196	53	136	50	160	44	136	16	63	7	409	48	190	8.602	
1930	2.940	454	128	706	27	945	491	262	217	655	353	99	15	240	8	155	54	208	32	240	34	61	19	240	76	260	8.919	
1931 ¹⁾	1.466	281	26	109	—	297	328	168	112	289	613	—	—	101	—	59	38	124	—	194	—	47	35	158	84	315	4.804	

1) 1ste halfjaar.

1930 reeds tot ruim 700.000 KG. en bereikte in de eerste helft van dit jaar nog juist de 100.000 KG.¹⁾ Eenzelfde verschijnsel, hoewel niet zoo duidelijk, is bij den uitvoer naar Canada op te merken. Ook de daling van den uitvoer naar Groot-Brittannië is zeer aanzienlijk. Terwijl de Ver. Staten en Groot-Brittannië in 1926 nog 42 pCt. van den geheelen uitvoer afnamen, was hun aandeel in 1930 gedaald tot 8 pCt. en bedroeg voor de eerste helft van dit jaar nog slechts 2 pCt.

4. De uitvoer naar Duitschland bedraagt ongeveer 30 pCt. van onzen uitvoer en dit land is voor onze kunstzijde-industrie het belangrijkste afzetgebied.

¹⁾ In een artikel „Rayon and the Tariff” verschenen in The Quarterly Journal of Economics, gaan de schrijvers F. W. Taussig en H. D. White de ontwikkeling van de kunstzijde-industrie in de Ver. Staten na. Zij erkennen, dat het invoerrecht op kunstzijde aldaar een belangrijke industrie in het leven heeft geroepen, vooral daar in het begin de moeilijkheden voor vestiging zeer groot zijn, maar dat thans, tenminste voor een belangrijk deel van de Amerikaanse kunstzijde-productie, bescherming niet langer noodig is.

INHOUD.

Blz.

De opkomst van de Noord Brabantsche industrie door Prof. Dr. Z. W. Sneller	XVII
De Nederlandsche sigarennijverheid door H. van der Putt	XIX
De Brabantsche lederindustrie door Mr. W. P. M. van der Loo	XX
De Nederlandsche wolnijverheid door Mr. B. J. M. van Spaendonck	XXI
De ontwikkeling van den Nederlandschen uitvoer van kunstzijde door H. M. H. A. van der Valk	XXII
De Nederlandsche industrie op de binnenlandsche markt	XXIV

5. Bij die landen, waar de conjunctuur in 1930 nog betrekkelijk gunstig was (België, Noorwegen, Denemarken, Zweden en Zwitserland), is in dat jaar een stijgende uitvoer te constateeren. De uitvoer naar enkele landen (bijv. Oostenrijk, Duitschland), waar reeds een ernstige depressie heerschte, is echter in 1930 eveneens gestegen. Daarentegen is de uitvoer naar verschillende andere, ernstig door de crisis getroffen landen (Brazilië, Chili en Siam), sterk afgenomen.

DE NEDERLANDSCHE INDUSTRIE OP DE BINNENLANDSCHE MARKT.

In verband met de leus, welke thans allerwegen in Nederland wordt gehoord „Koopt Nederlandsch Fabrikaat”, — de Brabantsche Industriedagen hebben immers ook ten doel het koopen van Nederlandsche, in het bijzonder Brabantsche producten aan te moedigen — is het van belang kennis te nemen van de berekeningen, die het Centraal Bureau voor de Statistiek over het verbruik van Nederlandsche goederen in ons land heeft gemaakt.

In de onderstaande tabel zijn die goederen opgenomen, welke, zonder bepaalde bescherming, aan buitenlandsche concurrentie bloot staan en het is wel opmerkelijk, hoe voor een groot aantal van deze artikelen de Nederlandsche industrie de binnenlandsche markt vrijwel beheerscht (zie de hooge percentages). Doch ook bij de lage percentages moet dadelijk nog

niet geconcludeerd worden, dat de binnenlandsche fabrikant in den concurrentie-strijd een groot deel van de markt, waarop hij als vanzelf is aangewezen, aan den buitenlandschen concurrent moet afstaan. Een deel van de lage percentages is een gevolg van het feit, dat het een groot aantal, dikwijls zeer verschillende artikelen omvat. Eerst een verdere onderverdeling der producten zou hier het juiste inzicht kunnen verschaffen.

Wanneer men de reeks van percentages over de verschillende jaren nader beschouwt, dan ziet men in de meeste gevallen, dat de binnenlandsche fabrikant het terrein behield of vooruitging; typeerend is de rijwielindustrie, die na 1921 in enkele jaren de Nederlandsche markt „veroverd” heeft.

Tak van industrie	Soort van het product	Aandeel van de Nederl. fabrieken in het binnenlandsch verbruik (in procenten).									
		1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	
Gluc.- en dextrinefabrieken	Glucose	—	74	95	94	96	96	99	100	100	H
	Dextrine	—	98	95	97	95	98	90	97	94	H
Margarinefabrieken	Margarine	100	100	99	100	98	99	100	100	100	H
	Zeepluim	100	100	100	100	100	100	100	100	100	H
Zeepluimnijverheid	Zachte zeep	—	—	—	—	61	66	67	62	53	H
	Toilet- en medicinale zeep ..	—	—	—	—	—	90	94	95	95	H
	Huish. en textielzeep	—	—	—	—	—	96	95	93	90	H
	Zeep- en waschpoeder	—	—	—	—	—	—	—	—	—	H
Rijwielindustrie	Rijwielen	—	38	45	67	93	92	93	97	99	H
	Frames	—	—	—	—	—	—	95	96	97	H
Cacao- en chocoladefabrieken	Cacaopoeder	—	—	—	—	97	97	95	99	99	W
	Chocolade-artikelen	99	98	98	96	96	97	97	98	98	W
Wolnijverheid	Wollen dekens	96	95	94	89	90	92	94	94	96	W
	Andere weefsels	54	46	45	41	42	41	45	45	46	W
Katoennijverheid	Garens van katoen	± 48	± 43	± 48	± 40	± 50	55	55	59	59	H
	Katoenen dekens	86	82	55	73	87	85	94	91	88	W
Leerlooierijen	Andere weefsels	82	78	78	71	74	76	74	75	76	W
	Zoollleder	—	—	—	—	—	—	—	93	96	H
Schoenfabrieken	Drijfriemenleer	—	—	—	—	—	—	—	78	75	H
	Tuig- en zaalleer	—	—	—	—	—	—	—	94	80	H
Idem	Schoenen, laarzen, pantoffels, enz.	± 58	± 40	48	59	61	64	71	65	64	H
	Idem	78	63	69	81	81	83	85	83	83	W
Papiernijverheid	Pakpapier	54	60	50	65	64	68	77	80	80	H
	Houtvrij druk- en schrijfpapier	42	44	35	50	68	71	73	75	77	H
Meelfabrieken	Courantenpapier	67	63	66	65	74	59	56	61	58	H
	Tarwebloem en -meel	81	81	73	68	75	75	71	71	78	H
Rubbernijverheid	Rijwielbuitenbanden	64	52	38	45	52	49	41	47	54	H
	Idem binnenbanden	26	9	10	19	26	31	27	26	33	H
Fabrieken van emaillewaren	Emaillewaren	52	50	47	54	59	61	64	64	63	W
Fabrieken van bouten, moeren, enz.	Bouten, moeren, klinknagels, schroeven	—	—	—	—	—	62	65	64	67	W
	Draadnagels en spijkers	—	—	—	—	—	42	55	54	56	W